

ΜΑΡΙΝΑΣ Ι. ΒΡΕΛΛΗ

Η ΛΑΪΚΗ ΨΑΘΙΝΗ ΚΑΡΕΚΛΑ
ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

(1930-1980)

ΑΝΑΤΤΙΠΟ ΑΠΟ ΤΗΝ «ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΓΙΑΝΝΙΝΑ 1980

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Γεννημένη ἀπὸ πατέρα, ποὺ γιὰ σαράντα δλόκληρα χρόνια ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν κατασκευὴ τῆς λαϊκῆς φάνινης καρέκλας στὰ Γιάννινα, μιὰ πόλη μὲ παράδοση σ' αὐτὸ τὸν τομέα, εἶχα ἀπὸ πολὺ μικρὴ τὴν εύκαιρία νὰ παρακολουθῶ καθημεοινά, ἀπὸ κοντά, δλες τὶς φάσεις τῆς δουλειᾶς τοῦ καρεκλοποιοῦ. (Θά λεγα καλύτερα, καὶ χωρὶς νὰ κινδυνεύω νὰ φανῶ ὑπερβολική, τῆς «δημιουργίας» του, γιατὶ τελικὰ πρόκειται καὶ γιὰ δημιουργία. Αὐτὸ τουλάχιστον κατάλαβα, βλέποντας τὸν πατέρα μου νὰ ἀγαπᾶ ἀληθινὰ καὶ νὰ βελτιώνει διαφορῶς ποιοτικὰ τὸ ἀντικείμενό του, ἀφήνοντας ἔτσι τὴν εύαισθησία του νὰ βρίσκει τρόπο ἐκφρασῆς στὴν ἴδια τὴ δουλειά του, μολονότι ἦταν, καὶ εἶναι, ἀπὸ τὰ πράγματα ἀναγκασμένος νὰ παράγει μαζικὰ δρισμένα εἴδη καρέκλας.)

Ἐπειδὴ διαπίστωσα ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καρεκλᾶ — ἔτσι ὅπως διαμορφώθηκε στὰ Γιάννινα, μὲ τὶς δικές του συνθῆκες — σοδήνει πιά, θεώρησα σκόπιμο γιὰ δοσοὺς δὲν ἔχουν γνωρίσει τὴν τέχνη αὐτῆ, νὰ συγκεντρώσω δοσο πιὸ πολλὰ στοιχεῖα μποροῦσα γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς λαϊκῆς φάνινης καρέκλας στὰ Γιάννινα τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια, καὶ νὰ προχωρήσω ἔτσι στὴν παρουσίαση μιᾶς τέχνης ποὺ χάνεται.

Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν καθηγητή μου κ. Μ. Μερακλή, γιὰ τὴν ὑπόδειξη τοῦ θέματος τῆς ἐργασίας μου καὶ τὴ βοήθειά του, τὸν πατέρα μου Γιάννη Θ. Βρέλλη καὶ τὶς πλέχιτρες κυρίες Φωτεινὴ Βαψειάδου, Νινὴ Παχῆ καὶ Κούλα Τσατσάνη, γιὰ τὶς πληροφορίες ποὺ μοῦ ἔδωσαν, καθὼς καὶ τὸν κ. Τένη Παναγιωτίδη, ποὺ ηωτογράφισε τὰ στιγμιότυπα καὶ τὰ ἀντικείμενα ποὺ παρουσιάζονται στὸ τέλος τῆς ἐργασίας μου.

M. I. B.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια — καὶ ίδιαίτερα τὴν πρώτη δεκαετία¹ μετὰ τὸν πόλεμο — γνώρισε ἄνθηση στὰ Γιάννινα ἡ κατασκευὴ τῆς λαϊκῆς ψάθινης καρέκλας. Τὸ ὕδιο ἔγινε καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, τὶς Σέρρες, τὴν Πάτρα, τὸ Βόλο, τὴν Ἀθήνα. Κινηματογράφοι, καφενεῖα, ζαχαροπλαστεῖα, κέντρα διασκεδάσεως ἦταν ἐπιπλωμένα μὲν ψάθινες καρέκλες. Συχνὰ καὶ τὰ σπίτια. Τὶς προτιμοῦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς μεσαίας κυρίως τάξης γιὰ τὴν ἐπίπλωση ὅλων τῶν δωματίων τοῦ σπιτιοῦ τους, πολλὲς φορὲς καὶ τοῦ σαλονιοῦ, ἐκτὸς ἐὰν τὸ ἥθελαν πιὸ ἐπίσημο καὶ ἀκριβό. Εἶναι στερεές, καλοφτιαγμένες, εύκολομετακίνητες, ἀνετες καὶ προσιτὲς στὴν ἀγορά.

Σήμερα ὅμως ἡ λαϊκὴ ψάθινη καρέκλα βρίσκεται στὴ δύση της. Οἱ Γιαπωνέζοι, οἱ Φιλλανδοί καὶ οἱ Ἰταλοί, ποὺ ἐπιβάλλουν διεθνῶς τὴ γράμμῃ στὰ σύγχρονα ἔπιπλα, ἐπηρεάζοντας ἀναπόφευκτα καὶ τὸν τόπο μας, μεταχειρίζονται γιὰ τὰ καθίσματα τὰ πιὸ περιέργα κι ἐτερόκλητα ύλικά, ἀτσάλι, ἀφρολέξ, νάυλον, γυάλινες ἵνες, ὑλες ἀκρυλικές, ἀλουμίνιο, καὶ τὰ παρουσιάζουν σὲ φόρμες ποὺ πάντα ἐκπλήσσουν μὲ τὴν πρωτοτυπία καὶ συχνὰ τὴν ἐκκεντρικότητά τους. Τὴν κατασκευὴ αὐτῶν τῶν καθισμάτων ἔχουν ἀναλάβει βιομηχανικὰ συγκροτήματα μὲ πολυπληθὲς προσωπικὸ καὶ ὑπερσύγχρονο ἔξοπλισμὸ σὲ μηχανήματα, ἀφήνοντας ἔτσι στὸ περιθώριο τὶς μικρὲς βιοτεχνίες τῆς ἐπαρχίας, ποὺ ἀργοπεθαίνουν, μὴ μπορώντας νὰ ἀντέξουν στὸ συναγωνισμό

Ωστόσο, πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι — οἱ παλαιότεροι, συνήθως, καὶ εἰδικότερα οἱ ίδιοκτῆτες καφενείων καὶ οἱ χωρικοί — ποὺ ζητοῦν ἀκόμη, καὶ μάλιστα ἐπίμονα, τοὺς συγκεκριμένους τύπους τῆς λαϊκῆς ψάθινης καρέκλας ποὺ μιᾶς ἀπασχολεῖ στὴν ἐργασία αὐτή.

Στὶς μέρες μας, οἱ καρεκλοποιοὶ στὰ Γιάννινα εἶναι μόνο τρεῖς². Ἀπασχολεῖ ὁ καθένας τους ἀπὸ μιὰ πλέκτρα. Ἀκόμη μιὰ πλέκτρα ψαθώνει καρέκλες στὸ νησὶ τῆς Λίμνης, ὅχι ὅμως τὶς λαϊκὲς καρέκλες, ἀλλὰ τελάρα, ποὺ τὰ ἐφαρμόζουν ἔπειτα οἱ ἐπιπλοποιοὶ σὲ οκαλιστὰ καθίσματα καὶ πολυθρόνες «λαϊκῆς τέχνης». Στὸ τελευταῖο κεφάλαιο μὲ τὶς παρατηρήσεις γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς ψάθινης καρέκλας, θὰ ἀναφέρουμε τοὺς λόγους τῆς παρακμῆς. «Ομως ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ὅλοι, ὅσοι ἀσχολοῦνται ἀκόμη μὲ τὶς ψάθινες καρέκλες στὰ Γιάννινα, συνεχίζουν τὴ δουλειά τους μὲ μεράκι, ἔστω

1. Ἡ ψάθινη καρέκλα κατασκειναζόταν στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ. «Ομως ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ λαοῦ δὲν ἐπέτρεψε τὴν αὐξημένη παραγωγὴ της. Τὰ καθίσματα ποὺ χρησιμοποιοῦσαν ἦταν στὴν πλειοψηφία τους ξύλινα σκαμνάκια ἢ καρέκλες μὲ ξύλινη ἐπίσης ἔδρα.

2. Ἰωάννης Βρέλλης, Φίλιππος Κιτσόγλου, Βασίλης Λέκκαιος.

κι ἀν βλέπουν μὲ πίκρα νὰ σθήνει ἡ τέχνη τους, ποὺ τόσα χρόνια εἶναι γι' αὐτοὺς τρόπος ζωῆς.

Στὴν ἐργασία μας παρουσιάζονται οἱ κύριοι τύποι τῆς ψάθινης καρέκλας ποὺ κατασκευάζουν στὰ Γιάννινα, γίνεται λόγος γιὰ τὴν προμήθεια καὶ κατεργασία τῶν ύλικῶν ποὺ μεταχειρίζονται ὁ καρέκλας καὶ οἱ πλέχτρες, περιγράφεται ὁ τρόπος συναρμολόγησης τῶν ἔξαρτημάτων τῆς καρέκλας, ὁ τρόπος ποὺ οἱ πλέχτρες τὶς ψαθώνουν, καὶ δλες ἐκεῖνες οἱ μικροδουλειές, οἱ ἀπαραίτητες ὥστόσο καὶ ἀναγκαῖες, γιὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς καρέκλας, πρὶν πουληθεῖ. Σὲ ξεχωριστὸ κεφάλαιο περιγράφονται τὰ ἐργαλεῖα τοῦ καρεκλοποιοῦ καὶ γίνεται λόγος γιὰ τὰ σύγχρονα ἡλεκτρικὰ μηχανήματα, ποὺ μεταπολεμικὰ ἀντικατάστησαν πολλὰ παλιὰ χειροκίνητα. Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο ἀφορᾶ τὶς συνθῆκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναπτύχτηκε καὶ διαμορφώθηκε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καρεκλᾶ καὶ τῆς πλέχτρας, καὶ δλα ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν οἰκονομία τῆς ψάθινης καρέκλας, ἔτοι ὅπως αὐτὴ ὑπῆρξε προπολεμικά, φτάνοντας τελικὰ ὡς τὶς μέρες μας, ἔξαρτημένη πάντα ἀπὸ τὴ γενικὴ πορεία τῆς οἰκονομίας στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Τέλος, δίνεται κατάλογος καρεκλοποιῶν καὶ πλεχτρῶν ποὺ ἀσχολήθηκαν ἢ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κατασκευὴ τῆς ψάθινης καρέκλας.

Α. Η ΨΑΘΙΝΗ ΚΑΡΕΚΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

Η καρέκλα στηρίζεται σε τέσσερα πόδια, τὰ δυὸ πισινά, ὑψους 87 ἔκ., καὶ τὰ δυὸ μπροστινά. ὑψους 48—50 ἔκ. Η φόρμα τῶν ποδιῶν καθορίζει τοὺς δυὸ βασικοὺς τύπους τῆς καρέκλας ποὺ θὰ περιγράψουμε. Ἐχουμε ἔτσι:

1. Τὴν καρέκλα μὲ τὰ τετράγωνα πόδια καὶ
2. Τὴν καρέκλα μὲ τὰ στρογγυλὰ πόδια ἥ τὴν καρέκλα «καγκέλαια», ὅπως ἀλλιῶς λέγεται.

1. Η ΚΑΡΕΚΛΑ ΜΕ ΤΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΑ ΠΟΔΙΑ

Τὰ δυὸ πισινὰ πόδια τῆς ἔχουν κλίση ἐλαφρὰ καμπύλη καὶ ἐνώγονται στὸ πάνω μέρος μὲ ξύλινα ἔξαρτήματα σὲ διάφορα σχέδια, ποὺ ἐπίσης καθορίζουν ἐπιμέρους τύπους τῆς καρέκλας:

α. Οἱ «περιστρέψατες»: Τὰ πισινὰ πόδια ἐνώγονται στὸ πάνω μέρος μὲ δυὸ ἥ τρεῖς ἐλαφρὰ καμπύλες πλάτες, «περιστρέψατες», στερεωμένες δηλαδὴ μὲ κόλλα σὲ ἐπιμήκεις τρύπες ἑκατέρωθεν. Οἱ καρέκλες αὐτὲς ἀγοράζονται συνήθως γιὰ ἐπαγγελματικὴ χρήση (μαγαζιά, καφενεῖα κλπ.). (Φωτ. 1α).

β. Οἱ «καρέκλες»: Ἀπλὸς καὶ λαϊκὸς τύπος καρέκλας, ποὺ σήμερα δὲν κατασκευάζεται καθόλου. Συνηθιζόταν προπολεμικὰ γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους. Οἱ πλάτες καρφώνονται μὲ τέσσερα διακοσμητικά μεταλλικὰ κουμπάκια πάνω στὰ πόδια (ἀνὰ δύο σὲ κάθε πλευρά). (Φωτ. 1β).

γ. Οἱ «καρέκλες»: Τὰ πίσω πόδια ἐνώγονται μὲ δυὸ πλάτες, τὴ μία φαρδύτερη καὶ μακρύτερη, τὴν ἄλλη στενότερη καὶ κοντότερη. Αὐτὲς μὲ τὴ σειρά τους ἐνώγονται μὲ μιὰ καλλιτεχνικὰ τρυπημένη, λεπτή, μακρόστενη, ξύλινη ἐπιφάνεια. (Φωτ. 1γ).

Σήμερα οἱ «βεντάλιες» δὲν κατασκευάζονται, γιατὶ ἡ κατασκευή τους ἀπαιτεῖ ἴδιαίτερη προσοχὴ ἀπὸ τὸν τεχνίτη, χωρὶς νὰ τὸν συμφέρει οἰκονομικά. Γνώρισαν μεγάλη ἀκμὴ γύρω στὰ 1950. Αγοράζονταν κυρίως γιὰ σπίτια.

δ. Πολὺ σπάνιος εἶναι ὁ τύπος τῆς καρέκλας μὲ τὰ τετράγωνα πόδια, ποὺ ἔχει στὴ θέση τῆς «βεντάλιας» τέσσερα πόδια λεπτά καγκέλαια, συναρμολογημένα μὲ δυὸ καμπυλόγραμμα κάγκελα, τὰ γουλόμπισα ἥ γουλοκέρατα. (Φωτ. 1δ).

Σὲ ἀπόσταση 48—50 ἔκ. ἀπὸ τὸ ἔδαφος τὰ δυὸ πισινὰ πόδια συνδέονται μὲ τὸ ψαθόξυλο, μήκους 28 ἔκ., μελετημένα κατασκευασμένο, ὅστε, ὅταν καλύπτεται στὴν πλέξη μὲ τὸ ψαθί, νὰ μὴν τὸ καταστρέψει μὲ μυτερές γωνίες. Τὸ δέσιμο τῶν πίσω ποδιῶν συμπληρώνεται μὲ ἓνα ἀκόμη κάγκελο, τὸ «παλούστρο» ἥ τὴν «τραβέρσα», μήκους 27 ἔκ., σὲ ἀπόσταση 25 ἔκ. ἀπὸ τὸ ἔδαφος.

Τὰ μπροστινὰ πόδια συνδέονται στὴ μέση τους περίπου, μὲ ἓνα ἥ δυὸ «μπλαζόνια», μακρόστενα κομμάτια, 37X4 ἔκ., ποὺ συμπληρώνουν τὸ δέσιμο καὶ κάνουν

καλαισθητη τὴν ἐμφάνιση τῆς καρέκλας. Στὶς κορυφές τους τὰ δυὸ πόδια συνδέονται μὲ τὸ μπροστινὸ ψαθόξυλο, μήκους 43 ἑκ.

Τὸ σύμπλεγμα ποὺ δημιουργοῦν τὰ πισινὰ πόδια μὲ τὶς πλάτες, τὴ βεντάλια, τὰ καγκελάκια, τὸ ψαθόξυλο καὶ τὸ κάγκελο λέγεται, ὅλο μαζί, πισινὴ μεζίνα. ἐνῶ τὸ σύμπλεγμα τῶν μπροστινῶν ποδῶν μὲ τὰ μπλαζόνια καὶ τὸ ψαθόξυλο ἀπαρτίζουν τὴν μπροστινὴ μεζίνα. Οἱ δυὸ μεζίνες συνδέονται μὲ δινὸ ψαθόξυλα. Ἔτσι συμπληρώνεται τὸ τετράγωνο πλαίσιο - σκελετός, ποὺ πλέκεται μὲ τὸ ψαθί. Κάτω ἀπὸ τὴν ἔδρα οἱ δυὸ μεζίνες συνδέονται μὲ τέσσερα κάγκελα — δυὸ ἀπὸ κάθε πλευρὰ — ποὺ συμπληρώνουν τὸ τελικὸ δέσιμο.

2. Η ΚΑΡΕΚΛΑ ΜΕ ΤΑ ΣΤΡΟΓΓΥΛΑ ΠΟΔΙΑ

Ἡ καρέκλα μὲ τὰ στρογγυλὰ πόδια εἶναι κομψὴ καὶ καλόγουστη. Τὰ δυὸ πίσω τῆς πόδια — ποὺ ἔχουν γίνει στὸν τόρνο ἢ στὴν «τραβερσιέρα» — στὸ ἐπάνω μέρος τους ἐνώνονται μὲ μιὰ πλάτη ἢ μὲ ἕνα καμπυλόγραμμο κάγκελο, τὸ γούλοκέρατο ἢ γούλόμποντο, καὶ δυὸ μικρότερα «γουλοκέρατα» πιὸ κάτω, ποὺ κι αὐτὰ ἐνώνονται μεταξύ τους μὲ τέσσερα, κάθετα σ' αὐτά, λεπτότερα καγκελάκια, δουλεμένα στὸν τόρνο. Γι' αὐτὸ ἡ καρέκλα αὐτοῦ τοῦ τύπου λέγεται καὶ «καγκελάκια». Τὴν πισινὴ μεζίνα συμπληρώνουν τὸ πισινὸ ψαθόξυλο καὶ τὸ παλοῦστρο. Τὰ μπροστινὰ — στρογγυλὰ ἐπίσης — πόδια συνδέονται μὲ ἕνα μπλαζόνι δουλεμένο στὸν τόρνο καὶ μὲ τὸ μπροστινὸ ψαθόξυλο.

Ἡ ὑπόλοιπη κατασκευὴ τῆς καρέκλας εἶναι ἡ ἴδια ἀκριβῶς μὲ ἐκείνη τῆς καρέκλας μὲ τὰ τετράγωνα πόδια, ποὺ περιγράψαμε προηγουμένως. (Φωτ. 2α, 2β).

B. ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. ΤΑ ΞΥΛΑ

‘Ο σκελετὸς τῆς ϕάθινης καρέκλας εἶναι ξύλινος. Οἱ καρεκλοποιοὶ χρησιμο-
ποιοῦν τὸ ξύλο τῆς καρυδιᾶς, τῆς φτελιᾶς καὶ τοῦ πλάτανου. Προτιμοῦν δικαί-
τερα τῆς δέξιας, γιατὶ εἶναι τὸ καλύτερο ποιοτικά. Ἀγοράζουν τὰ ξύλα ἀπὸ τοὺς
ξυλοκόπους ἢ ἀπὸ τοὺς ξυλέμπορους, κομμένα σὲ πλάκες μακρόστενες, σὲ διάφορα
μήκη καὶ πάχη, ἀνάλογα μὲ τὰ ἔξαρτήματα¹, γιὰ τὰ δποῖα προορίζονται νὰ κοποῦν
ἀπὸ τοὺς μαραγκούς. Συχνὰ δικαίωση σήμερα τὰ σύγχρονα πριονιστήρια προμηθεύουν
τοὺς καρεκλοποιοὺς μὲ ἔτοιμα, μετὰ ἀπὸ παραγγελία, κομμένα ἔξαρτήματα, ποὺ
χρειάζονται ἐλάχιστη μόνο κατεργασία γιὰ νὰ συναρμολογηθοῦν.

2. ΤΟ ΨΑΘΙ

Ἡ καρέκλα πλέκεται μὲ δυὸ εἴδη χόρτου, τὴ ριζίνα καὶ τὴ βρύζα -
ζάλα.

Ἡ ριζίνα φυτρώνει στὶς ἄκρες τῶν λιμνῶν καὶ σὲ ἑλώδεις περιοχές. Στὰ
Γιάννινα οἱ πλέχτρες τὴν προμηθεύονται κυρίως ἀπὸ τὸ νησὶ τῆς Παμβώτιδας.
Ἐκεῖ, γυναικες ποὺ ξέρουν καλὰ τὴ δουλειά, μπαίνουν ὅως τὴ μέση στὸ νερὸν καὶ
μὲ δρεπάνια κόβουν σὲ δεμάτια τὸ χόρτο, ποὺ ἀρχικὰ ἔχει χρῶμα πράσινο. Ἐπειτα
«ξανοίγουν» τὰ δεμάτια καὶ τὰ ἀπλώνουν στὸν ἥλιο. Ὁταν ἡ ριζίνα ξεραθεῖ, ἀσπρί-
ζει καὶ εἶναι πιὰ ἔτοιμη νὰ χορηγηθεῖ.

Τὸ κόψιμο τῆς ριζίνας γίνεται κατὰ προτίμηση τοὺς μῆνες Μάιο καὶ Ἰούνιο,
ἐπειδὴ τότε εἶναι μαλακή. Ωστόσο, πολλὲς φορὲς οἱ γυναικες συνεχίζουν τὸ κόψι-
μο ὅως τὸν Ὁκτώβριο.

Τὰ εἴδη τῆς ριζίνας εἶναι δυό: ἡ πλατιὰ ριζίνα² καὶ ἡ στενὴ ψιλὴ ριζίνα ἢ
μ'σιακιά³. Σήμερα (1980) ἡ πλατιὰ ριζίνα κοστίζει περίπου 50 δρχ. τὸ κιλό, ἡ
στενὴ 25—30 δρχ.

Γιὰ νὰ δουλευτεῖ ἡ ριζίνα — πλατιὰ καὶ στενὴ — δὲν πρέπει νὰ ἔχει τὴ
σκληρύάδα ποὺ τῆς προκαλεῖ ἡ ἀποξήρανση. ἐπειδὴ τυίθεται εὔκολα καὶ ἐπιτέλεον.
ἐπειδὴ εἶναι πριονωτὴ στὴν ἀφή, κόβει τὰ χέρια τῆς πλέχτρας. Ἰδιαίτερα ἀν αὐτὴ
δὲν εἶναι πολὺ ἔμπειρη. Ἐτσι οἱ γυναικες τὴ μουσκείουν στὸ νερό, γιὰ νὰ μαλα-

1. Γιὰ τὶς πλάτες κόβονται πλάκες πάχους 8 ἑκ., γιὰ τὰ ψιλόξυλα 2 ἑκ., γιὰ τὰ κάγ-
κελα 2 ἑκ., γιὰ τὰ μπλαζόνια 4 ἑκ., γιὰ τὰ κιγκελάκια 2 ἑκ., γιὰ τὶς μικρές πλάτες 4 ἑκ..
γιὰ τὶς μεγάλες πλάτες 10 ἑκ., γιὰ τὰ πόδια 4 ἑκ.

2. Σύμφωνα μὲ πληροφορία τῆς πλέχτρας Φωτ. Βαφειάδου ἀπὸ τὸ Νησί, στὴν Ἀθήνα
προπολεμικὰ ἔλεγκταν τὴν πλατιὰ ριζίνα πλαγκέτο. Ἡ δνομασία αὐτὴ ὑπάρχει καὶ
σήμερα.

3. Μ' σιακιά, σύμφωνα μὲ πληροφορία τῆς πιλιαᾶς πλέχτρας Κούλας Τσατσάνη.
Στὴν Ἀθήνα λεγόταν καὶ σιάρετο (βλ. σημ. 2).

κώσει κι ἔπειτα. στραγγισμένη ἀλλὰ νοτισμένη ἀκόμια. τὴ βάζουν μέσαι σὲ λινάτσες, ὥστε νὰ διατηρεῖται μαλακή. "Οταν ἔρθει ή ὥρα νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν, κινοῦν τὰ χέρια τους ἐπιδέξια, μὲ φορὰ ἀπὸ τὴ φίλα τοῦ στελέχους πρὸς τὴν κορυφή, γιὰ νὰ μὴν πληγώνονται οὕτε στὸ ἐλάχιστο.

Τὴ δριζάλα προμηθεύουν στὶς πλέχτρες γεωργοὶ ἀπὸ τὰ χωριὰ Ροδοτόπι, Βουνοπλαγιά, Σταυράκι, ποὺ δρίσκονται κοντὰ στὰ Γιάννινα. Δριζάλα λένε οἱ πλέχτρες τὴν καλαμιὰ τῆς δρῖζας, ἐνῶ οἱ γεωργοὶ τὴ λένε καὶ σάλμα. Τὴ θεροῦζουν, τὴ μαζεύουν σὲ «χεριές» καὶ τὴ στουμπίζουν, ὥστε ὁ καρπός φρεύγει καὶ μένει ἡ καλαμιά, ποὺ πρέπει νὰ εἶναι μακρόχλωνη καὶ χοντρή.

Ἡ κάθε χειρὶα κοστίζει σήμερα περίπου 15 δρχ. Ὁμως τελευταῖα ἡ προμήθεια τῆς βροιζάλας ἔγινε δύσκολη, γιατὶ οἱ γεωργοὶ χρησιμοποιοῦν πιὰ ἀλωνιστικὲς μηχανές, ποὺ σπάζουν καὶ καταστρέφουν τὰ καλάμια τῆς βοΐζας.

Οι πλέχτρες λύνουν τὶς χεριὲς καὶ κόβουν ἀπὸ κόμπο σὲ κόμπο τὸ καλάμι, σὲ τρία κομμάτια τὸ πολύ. Ἀκολουθεῖ τὸ βάψιμο τῆς βριζάλας (ποὺ εἶναι ἄσπρη) μὲ εἰδικὴ γερμανικὴ πράσινη μπογιὰ γιὰ χόρτο. Τὸ βάψιμο γίνεται σὲ στενόμακρο καζάνι ποὺ τὸ βάζουν στὴ φωτιὰ γεμάτο νερό. Μέσα σ' αὐτὸ βάζουν ἔνα μακρόστενο σουρωτήρι μὲ λαβές. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς λαβές καὶ τὶς λαβές τοῦ καζανιοῦ περνοῦν ἔνα μακρύ, ξύλινο κοντάρι. Ὅταν κοχλάσει τὸ νερό, φίχνουν τὴν μπογιὰ (ἔνα ποτήρι τοῦ νεροῦ μπογιὰ σὲ κάθε καζανιά), ποὺ διαλύεται καὶ βάζουν μέσα τὰ καλάμια σὲ τρεῖς σειρές, τὸ ἔνα πλάι στὸ ἄλλο. Ἀφοῦ βράσουν μιὰ ὥρα σ' αὐτὴ τὴ θέση, τὰ «γυρίζουν», τὰ ἀνακατεύουν δηλαδή, ὥστε τὸ βάψιμο νὰ εἶναι διμοιόμορφο, καὶ τὰ ἀφήνουν νὰ βράσουν ἄλλη μιὰ ὥρα, γιὰ νὰ σταθεροποιηθεῖ ἡ βαφή. Βγάζουν ἀπὸ τὸ καζάνι τὴν πρώτη δόση καὶ συνεχίζουν μὲ τὴν ὑπόλοιπη ποσότητα. Ὅταν ἡ διαδικασία τοῦ βαψίματος τελειώσει, δένουν τὰ στελέχη τῆς βριζάλας σὲ δέματα, δχι ὅμως σφιχτά. Αὐτὸ τὸ κάνουν σκόπιμα, γιατὶ δταν κατόπιν ἀφήνουν τὰ δέματα δρθια στὸν ἥλιο νὰ στεγνώσουν, οἱ ἀκτίνες μποροῦν νὰ διεισδύουν σ' δλα τὰ σημεῖα καὶ τὰ στελέχη στεγνώνουν καλύτερα. Ὅτερα ἀπὸ ἀψκετὴν ὥρα γυρίζουν τὰ μέσα στελέχη ἔξω καὶ καμιὰ φορὰ ἀπλώνουν τὰ δεμάτια στὸ ἔδαφος. γιὰ νὰ στεγνώσουν ἐντελῶς καὶ τὰ σημεῖα ποὺ τυχαίνει νὰ εἶναι ἀκόμη νοτισμένα.

Τὴς φιζίνα καὶ τὴς βριζάλα προμηθεύονται καὶ ἐτοιμάζουν μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, τὸ καλοκαίρι, καὶ δουλεύουν μὲ τὸ ἴnlικὸν αὐτὸν ὅλη τὴν χρονιά. Κάθε πλέχτρα προμηθεύεται ποσότητες ἀνάλογα «μὲ τὴν δουλειὰ ποὺ μπορεῖ νὰ βγάλει», δηλαδὴ πόσες καιρέκλες μπορεῖ ἢ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ψαθώσει. Μιὰ πλέχτρα μὲ πλήρη ἀπασχόληση ἀγοράζει 600—700 κιλὰ φιζίνα καὶ 40 κιλὰ βριζάλα τὸ χρόνο. μιὰ ἄλλη μὲ λιγότερη δουλειὰ ἀρκεῖται σὲ μικρότερες ποσότητες.

Στὰ Γιάννινα προπολεμικά, ἀλλὰ καὶ μεταπολεμικά. ὃς τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δεκαετίας τοῦ '60, ὑπῆρχαν τρεῖς βιοτεχνίες ἐπεξεργασίας τῆς βοιζάλας. ποὺ ἐφοδίαζαν πολλὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ κυρίως τὴν Ἀθήνα. Ἀντίθετα, οἱ πλέχτοις στὰ Γιάννινα προτιμοῦσαν νὰ ἐπεξεργάζονται μόνες τους τὸ ὄντικὸ γιὰ λόγους οἰκονομιάς.

Αξιοσημείωτο εἶναι ὅτι τίποτα δὲν ἄλλοξε στὴν προμήθεια καὶ προετοιμασία τῆς ψάθας. Γίνεται μὲ τὸν ἴδιο πάντα τρόπο, ὅπως καὶ ποὶν πενήντα χρόνια.

3. Н КОЛЛА

Παλιότερα δ καρεκλοποιίδς χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὸ μοντάρισμα τῶν ἔξαιρη-
μάτων τῆς καρέκλας τὴν ψ α ο ó κ ο λ λ α. Τὴν ἔφτιαχναν οἱ βυσσοδέψεις ἀνα-

μιγνύοντας ξύσματα ἀπὸ δέρματα καὶ στύψη. Ἐβραῖαν τὸ μίγμα σὲ καζάνια, γινόταν πολτὸς καὶ ἔπειτα τὸ ξέραιναν σὲ μεγάλα ταψιά. Στὴ συνέχεια ἔκοβαν τὴν ψαρόκολλα σὲ πλάκες λεπτές, σκληρές, καρφειές, ήμιδιαφανεῖς, σὲ διάφορα μεγέθη — τὸ πιὸ συνηθισμένο 8 ἑκ. X 8 ἑκ. Στὴ μορφὴ αὐτὴ τὶς πουλοῦσαν στοὺς μαραγκούς.

Γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ψαρόκολλα οἱ καρεκλοποιοί, ἔλιωναν τὶς πλάκες στὸ «μ π ἄ ν ι ο γ i à τ ḥ ν κ ὁ λ λ α». Τὸ «μπάνιο» ἦταν ἔνα εἶδος μπαίν μαρί: Σ' ἔνα δοχεῖο μὲ νερὸ ποὺ ἔβραζε, ἔβαζαν ἔνα ἄλλο μὲ κομμάτια ψαρόκολλας, ποὺ ἔλιωνε σιγά - σιγά. Χρησιμοποιοῦσαν σκόπιμα τὸ «μπάνιο», γιατὶ ἀν τὸ δοχεῖο μὲ τὴν ψαρόκολλα ἔμπαινε τὸ ἴδιο πάνω στὴ φωτιά, ἡ κόλλα θὰ καιγόταν. Ἀντίθετα, μὲ τὸ «μπάνιο» τὸ νερὸ τοῦ δοχείου τὴ διατηροῦσε ζεστὴ καὶ ψευστὴ ἀρκετὴ ὥρα κι ἔτσι δὲ καρεκλοποιὸς μποροῦσε νὰ ὀλοκληρώσει ἄνετα τὴ δουλειά του.

Σήμερα ἡ ψαρόκολλα δέν χρησιμοποιεῖται. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '60 ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ εύρωπαϊκές, συνθετικές κόλλες (π.χ. ATLASOL), που εἶναι πιὸ εύκολες στὴ χρήση, δχι δύμως καὶ καλύτερες στὴν ποιότητα καὶ ἀνθεκτικότητα, δπως τουλάχιστον ὑποστηρίζουν οἱ καρεκλάδες.

Γ. ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΕΚΛΟΠΟΙΟΥ

Προπολεμικά οι καρεκλοποιοί χρησιμοποιούσαν ποικιλόμορφα έργαλεῖα, που ή χρήση τους άπαιτούσε μυική δύναμη και προσόχη. Μετά τὸν πόλεμο τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀντικαταστάθηκαν σταδιακὰ ἀπὸ ἡλεκτρικὰ μηχανήματα, που κάνουν τὴ δουλειὰ τοῦ καρεκλᾶ πιὸ εὔκολη καὶ ἐπιπλέον αὐξάνουν τὴν παραγωγή. Ωστόσο, πολλὰ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη καὶ σήμερα, καὶ εἶναι μάλιστα ἀπαραίτητα.

1. ΤΑ ΠΡΙΟΝΙΑ

Εἶναι δυὸς εἰδῶν:

α) Τὸ χειρόπορον. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἔγκινη λαβή, κατασκευασμένη ἔτσι ὥστε νὰ διευκολύνει τὸ χέρι τοῦ τεχνίτη νὰ κρατᾷ σταθερὰ τὸ έργαλεῖο, καὶ μιὰ λάμα, μήκους 30 ἑκ. μὲ δόντια. (Σχ. 1).

Χρησιμεύει γιὰ μικρὰ κοινήματα ἀκόμη καὶ σήμερα.

β) Τὸ μπρατσόπορον ἢ μπρατσόλι. Τὸ χρησιμοποιούσαν γιὰ νὰ κόθουν τὰ ἔξαρτήματα τῆς καρέκλας. Ἀπαιτοῦσε μυική δύναμη ἀπὸ τὸν τεχνίτη (ἔτσι ἔξηγεῖται καὶ τὸ δόνομά του).

Τὸ δόλο σύστημα ἀποτελοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἡ λάμα τοῦ πριονιοῦ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔνα κομμάτι γερὸ σχοινί, ποὺ ὁ χειριστὴς ἔσφιγγε, γιὰ νὰ πετύχει τὸ τέντωμα τοῦ πριονιοῦ, καὶ συνεπῶς, τὴν ἀποτελεσματικὴ χρήση του γιὰ ἔνα εύκολότερο σχίσιμο τῶν ἔγκλων. Τὸ σύστημα ἦταν συνδεμένο μὲ ἔναν κεντρικὸ ἔγκλινο ἄξονα. (Σχ. 2).

Σήμερα τὸ μπρατσόλι δὲν χρησιμοποιεῖται καθόλου. Ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἡλεκτρικὴν κοροδέλα.

2. ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ (Σχ. 3)

Ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸς ἔγκλινες, ὧνειδεῖς χειρολαβές, ποὺ συνδέονται μὲ μιὰν ἀτσάλινη, κοφτερὴ ἀπὸ τὴ μιὰ τῆς πλευρὰ λάμα, μήκους 25—30 ἑκ. καὶ πλάτους στὸ μέσο τῆς 2 ἑκ., ἐνῷ τὰ στερεωμένα στὶς χειρολαβές ἄκυρα τῆς εἶναι μακριὰ καὶ λεπτά. Τὸ μαχαίρι, ἀν καὶ ἀντικαταστάθηκε οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν ἡλεκτρικὴν πλάνη, καὶ τὴν ἡλεκτρικὴν σβούσα, ἡ δοπία στρογγυλεύει τὰ κεφάλια τῶν ποδιῶν τῆς καρέκλας, εἶναι ὁστόσο ἀπαραίτητο καὶ σήμερα, καὶ χρησιμοποιεῖται ἐπικουρικὰ ἀπὸ τὸν τεχνίτη, κυρίως δταν τὰ δουλεύενα στὰ ἡλεκτρικὰ μηχανήματα ἔξαρτήματα ἀπαιτοῦν κάποια ἐπιπλέον φροντίδα.

3. ΤΟ ΠΑΣΤΡΑΓΚΩΝΟ "Η ΣΤΡΙΦΑΡΕΤΟ" (Σχ. 4)

Ξύλινο έργαλειο μὲ χαρακτηριστικὸ σχῆμα. Ἔχει στὸ κέντρῳ μιὰ κοφτερὴ λάμα. Χρησίμευε γιὰ νὰ «παίρνει» τὶς γωνίες, δηλαδὴ νὰ τὶς στρογγυλεύει. Σήμερα χρησιμοποιεῖται ἐλάχιστα.

4. Η ΞΥΣΤΡΑ (Σχ. 5)

Εἶναι ἔνα ἀτσάλινο, μακρόστενο ἔλασμα, μήκους 10—12 ἑκ. Οἱ ξύστρες εἰναι σ κ λ η ρ ἐ σ καὶ μ α λ α κ ἐ σ.

Οἱ σκληρές χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸν καθαρισμὸ καὶ τὴ λείανση τῶν ἐπίπεδων ἐπιφανειῶν, ἐνῶ οἱ μαλακὲς γιὰ τὶς καμπύλες ἐπιφάνειες. Συχνὰ — καὶ κυρίως ὅταν τροχίζονται — στερεώνονται ἀπὸ τὴ μιὰ τους πλευρὰ σὲ ξύλινη θήκη.

Σήμερα ἡ λείανση τοῦ ξύλου γίνεται μὲ τὸ γυαλό πανο, ταινία προσαρμοσμένη σὲ ξύλινο στήριγμα, ποὺ κινεῖται μὲ ήλεκτροισμό. Οἱ ξύστρες χρησιμοποιοῦνται μόνο γιὰ τὸ καθάρισμα τῶν ἐπιφανειῶν ποὺ λεκιάζουν ὅταν ἡ πλέχτρα ψαθώνει τὴν καρέκλα.

5. Ο ΞΥΣΤΡΑΣ (Σχ. 6)

Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔναν ξύλινο κορμό, μήκους 35 ἑκ. περίπου. Σὲ ἵση ἀπόσταση ἀπὸ τὶς ἄκρες ἔχει μιὰ μεταλλικὴ βάση, στὴν ὃποίᾳ στηρίζεται μιὰ ξύστρα ἐπίπεδη ἢ μὲ καμπυλωτὴ τὴ μιὰ τῆς ἄκρης. Ἡ πρωτὴ μορφὴ τοῦ ξυστρᾶ χρησιμοποιεῖται γιὰ ἐπίπεδες ἐπιφάνειες, ἢ δεύτερη γιὰ τὰ στρογγυλὰ πόδια.

6. Η ΜΕΓΓΕΝΗ (Σχ. 7 καὶ φωτ. 3)

Εἶναι μιὰ ξύλινη, τριγωνική, ἰσοσκελῆς ἐπιφάνεια, μὲ στερεωμένη τὴ μικρότερη βάση τῆς στὸν τοῖχο. Ἡ κορυφὴ τοῦ τριγώνου εἶναι στερεωμένη στὸ δάπεδο μὲ δυὸ ξύλινες κολόνες, σὰν σιαγόνες, ἐνωμένες μὲ ἔνα σφιχτήρα περιστρεφόμενο μὲ ξύλινη, μακρόστενη, κυλινδρικὴ χειρολαβή.

Χρησιμεύει γιὰ τὸ στερέωμα καὶ τὴ συγκράτηση τῶν ἐξαρτημάτων τῆς καρέκλας, ὥστε νὰ γίνεται ἄνετα ἡ κατεργασία καὶ ἡ λείανση τους μὲ τὰ ἐργαλεῖα ποὺ προαναφέρθηκαν.

7. ΟΙ ΔΡΑΠΑΝΟΙ (Σχ. 8)

Ο καρεκλοποιὸς κατασκεύαζε τοὺς δράπανους μόνος του, γιατὶ δὲν κυκλοφοροῦσαν στὴν ἀγορά. Εἶχαν ξύλινο, δρεπανοειδὴ σκελετό, στὴν ἄκρη τοῦ ὃποίου ὁ τεχνίτης στερέωνε μεταλλικὸ τρυπάνι, ἀγορασμένο ἀπὸ τοὺς σιδηρουργούς. Μὲ τοὺς δράπανους γίνονταν οἱ τρύπες. Σήμερα ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ τὰ ἡλεκτρικὰ τρυπάνια.

Γιὰ νὰ χρησιμωποιήσει τὸν δράπανο, ὁ καρεκλὰς ἐπεψεπε πλῶτα νὰ φορέσει τὸ θυραίο, πλάκα ξύλινη ποὺ ἐφαρμοζόταν στὸ στέρνο του καὶ δενόταν στὴν πλάτη του μὲ ἔνα λουρί. Ἡ πλάκα εἶχε στὸ κέντρο της μιὰ κοιλότη-

τα, δπου στηριζόταν δ δράπανος, καθώς δ μαραγκὸς ἔσκυθε πάνω στὸ πόδι ποὺ
ήθελε νὰ τρυπήσει. (Σχ. 9).

8. ΤΟ ΣΚΑΡΠΕΛΟ (Σχ. 10)

Ἄποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ξύλινη, κυλινδρικὴ χειρολαβὴ κι ἔνα λεπτό. ἀτσαλένιο,
ἐπίπεδο στέλεχος μὲ τετραγωνισμένη ἄκοη. Τὰ σκαρπέλα ἔχουν διάφορα μεγέθη
καὶ χρησιμεύουν στὸ μαραγκὸ γιὰ νὰ καθαρίζει τὶς μακρόστενες τρύπες τῶν πο-
διῶν ποὺ δέχονται τὶς πλάτες, τὰ μπλαζόνια καὶ τὶς φασέτες.

Χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερα, ἀλλὰ σὲ ἐξαιρετικὲς μόνο περιπτώσεις, ἐπειδὴ
τὰ ἡλεκτρικὰ τρυπάνια δίνουν καλὰ ἀποτελέσματα.

9. Η ΣΜΙΛΑ (Σχ. 11)

Εἶναι λεπτό, μικρό ἐργαλεῖο μὲ ξύλινη χειρολαβὴ καὶ μακρύ, μεταλλικὸ στέ-
λεχος στερεωμένο σ' αὐτή. Μὲ τὴ σμίλα δ μαραγκὸς ἀφαιροῦσε τὰ περιττὰ κομ-
ιάτια τοῦ ξύλου, ὅταν τὸ τρυποῦσε.

10. ΤΑ ΣΦΥΡΙΑ

Εἶναι δυὸ εἰδῶν:

α) Τὸ μικρὸ σφυρί, γνωστὸ σὲ δλους, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ
νὰ καρφώνονται οἱ πρόκες στὶς φασέτες. (Σχ. 12α).

β) Ἡ « βαριά », μεγάλο σφυρί, βάρους 2,5 κιλῶν. Ὁ καρεκλὰς τὴ
χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ προσαρμόσει στὶς τρύπες τῶν ποδιῶν τὰ ἐξαρτήματα τῆς κα-
ρέκλας — κάγκελα, πλάτες, ψαθόξυλα, μπλαζόνια κ.ἄ. (Σχ. 12β).

11. Ο ΜΠΑΓΚΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΑΔΟΡΟΥ (Φωτ. 4 καὶ 5)

Εἶναι ἔνα ξύλινο τραπεζάκι στενόμακρο, 1X0,40 μ., στερεωμένο γερὰ στὸ
ἔδαφος μὲ βίδες. Στὴν ἐπιφάνειά του εἶναι προσαρμοσμένα τρία μικρά, ξύλινα
ἐπίσης, στηρίγματα, ποὺ σχηματίζουν μεταξύ τους ἔνα νοητό, ἰσοσκελές τρύγωνο.
Στὴν πρόσοψι του ἔχει μιὰ θέση, γιὰ νὰ τοποθετοῦνται τὰ σκαρπέλα, ἡ σμίλα, τὸ
κοπίδιο κλπ.

12. Η ΣΦΗΝΑ (Σχ. 13)

Εἶναι ξύλινη, σφηνοειδὴς καὶ χρησιμεύει στὸ στερέωμα καὶ τὸ σταθερὸ συν-
ταίριασμα, ἀνὰ δύο, τῶν ποδιῶν τῆς καρέκλας. ὅταν αὐτὰ σημαδεύονται γιὰ νὰ
τρυπηθοῦν, καθὼς καὶ ὅταν γίνεται τὸ μοντάρισμα τῆς καρέκλας.

13. ΟΙ ΦΟΡΜΕΣ

Ξύλινες, λεπτὲς ἐπιφάνειες, στὰ σχήματα τῶν ἐξαρτημάτων τῆς καρέκλας.
Χρησίμευαν καὶ χρησιμεύουν ὡς μοντέλα γιὰ τὸ σημάδεμα τῶν ξύλων, ποὺ γίνε-
ται πρὸς κοποῦν, καθὼς καὶ γιὰ τὸ σημάδεμα τῶν σημείων ποὺ πρέπει νὰ τρυπηθοῦν.

14. ΤΟ ΤΡΟΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ:

- α) Ἀκόνι — β) Μασγκαλάς — γ) Λίμα ή τριάκονο — δ) Τροχὸς

Τὰ τροχίσματα τῶν ἐργαλείων γίνονται συνήθως τὰ ἀπογεύμιατα τοῦ Σαββάτου, γιὰ νὰ εἶνα ἔτοιμα τὴν ἑδδομάδα ποὺ ἀκολουθεῖ.

Οἱ ξύστρες τροχίζονται: α) μὲ τὸ ἀ κ ὁ ν ι, μαύρη ἐπίπεδη πέτρα, ὅχι πολὺ σκληρή, στερεωμένη σὲ ξύλινη βάση. Τὸ ἀκόνι χρησιμεύει στὸ ἀκόνισμα ὅλων ἐπίσης τῶν ἐργαλείων. Τὸ ἀκόνισμα τῆς ξύστρας συμπληρώνεται μὲ β) τὸν μ α σ - γ κ α λ ἄ, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ξύλινη, κυλινδρικὴ χειρολαβή, στὴν ὃποια εἶναι στερεωμένο ἔνα μακρόστενο, ἀτσάλινο, μυτερὸ στέλεχος.

Τὰ πριόνια τροχίζονται μὲ τὴν λ ἵ μ α ἥ τὸ τ ρ ι ἄ κ ο ν ο. (Σχ. 14).

Γιὰ τὴν φροντίδα τοῦ πριονιοῦ χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὁ τ σ ι α π ρ α κ ο - λ ὁ γ ο σ, ἐργαλεῖο ἀτσάλινο, γιὰ τὸ «τσιαπράκωμα» τοῦ πριονιοῦ, ὡστε νὰ εἶναι τὸ ἔνα δόντι τῆς λάμας του δεξιά, τὸ ἐπόμενο ἀριστερὰ κ.ο.κ., καὶ νὰ διευκολύνεται κατὰ τὴν χρήση του ἡ κίνηση τοῦ χεριοῦ. (Σχ. 15).

Τὰ μαχαίρια καὶ τὰ τρυπάνια τροχίζονται παλιότερα στὸν τ ρ ο χ ὁ, μιὰ πέτρινη τροχαλία, στερεωμένη σὲ ἔναν μπάγκο μὲ τέσσερα πόδια, χειροκίνητη ἥ ποδοκίνητη. Καθὼς γύριζε ὁ τροχός, περνοῦσε μέσα ἀπὸ ἔνα τενεκεδένιο δοχεῖο, ποὺ ἔμοιαζε μὲ μισοφέγγαρο καὶ ἦταν γεμάτο νερό.

Σήμερα τὰ ἐργαλεῖα τροχίζονται μὲ ἥλεκτρικοὺς τροχούς, ὥστόσσο χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη καὶ τὸ ἀκόνι, ὁ μασγκαλάς. Ἡ λίμα καὶ ὁ τσιαπρακολόγος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ποδοκίνητο ἥ χειροκίνητο τροχό, ποὺ ἀντικαταστάθηκε δριστικὰ ἀπὸ τὸν ἥλεκτρικό.

Δ. Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΚΑΡΕΚΛΑΣ

1. Η ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ

Δύο εἰδικότητες μποροῦσε νὰ ἔχει παλιότερα ἔνας καρεκλάς, τοῦ μ α χ α ι -
ρ ἡ τοῦ μ ο ν τ α δ ὁ ρ ο ν . Ὁ μαχαιρᾶς κατεργαζόταν τὰ ἐξαρτήματα
τῆς καρέκλας. Τὸν ἔλεγαν ἔτσι, ἐπειδὴ βασικὸ ἐργαλεῖο στὴ δουλειά του ἦταν τὸ
μαχαίρι. Ὁ μονταδόρος συνταίριαζε τὰ ἐξαρτήματα καὶ δλοκλήρωνε τὴν κατασκευὴ
τῆς καρέκλας.

Ἡ πορεία τῆς κατεργασίας τῶν ἐξαρτημάτων εἶναι ἡ ἔξης:

‘Ο μαχαιρᾶς σημάδευε τὶς πλάκες τῶν ξύλων μὲ τὶς φόρμες, ποὺ ἦταν
ξύλινα μοντέλα - πρότυπα τῶν ἐξαρτημάτων. Τούτα τὶς ἔκοβε στὰ διάφορα ἐξαρ-
τήματα μὲ τὸ μπροστινό λιθό. Σήμερα, δταν δὲν ἀγοράζει τὰ ξύλα ἥδη
κομμένα, κάνει τὴν ἴδια δουλειὰ στὴν ἡλεκτρικὴ κορώνα τοῦ διαδίκτυου.

Μετὰ τὸ τεμάχισμα ἀρχίζει ἡ κατεργασία τῶν ἐξαρτημάτων ξεχωριστά. Ὁ
μαχαιρᾶς ἀλλοτε πλάνιζε μὲ χειροπλάνη τὶς ἐπίπεδες ἐπιφάνειες τῶν ποδιῶν, ἐνῶ
τὶς καμπυλωτὲς «καθάριζε» μὲ τὸ μαχαιρά, τὸ παστόρα γκωνόν την ἡ-
στροφαρέτον καὶ γιὰ τὰ κεφάλια τῶν τετράγωνων ποδιῶν. Γιὰ τὰ στρογγυλὰ
πόδια χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἴδια ἐργαλεῖα καὶ ἐπιπλέον τὸν ξυστόρα. Ὅλα
τὰ ἐξαρτήματα ποὺ κατεργάζονταν τὰ στερέωναν στὴ μέγγενη. (Φωτ. 3).

Τὰ καγκελάκια, ἀλλὰ καὶ δύλα τὰ στρογγυλὰ ἐξαρτήματα γίνονταν σιγὰ σιγὰ
μὲ τὸ μαχαίρι καὶ τὴ χειροπλάνη. Ἡ σὲ εἰδικὸ ξυλότορνο, ποὺ εἶχε διαραγκώσει στὸ
μαγαζί του. “Αν δὲν εἶχε, τὰ ἔδινε σὲ εἰδικευμένο τορναδόρο, ποὺ τὸν πλήρωνε
γι’ αὐτὴ τὴν ἐργασία.

Σήμερα ἡ κατεργασία τῶν ξύλων δὲν εἶναι τόσο ἐπίπονη καὶ κουραστικὴ δσο
παλιότερα. Μεταπολεμικὰ ἀρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἡλεκτρικὰ μηχανήμα-
τα, ποὺ εἶχαν ὅws ἀποτέλεσμα μεγαλύτερη παραγωγὴ καὶ λιγότερη κούραση. Ετσι
παραμερίστηκε ἡ εἰδικότητα τοῦ μαχαιρᾶ καὶ διμονταδόρος — ποὺ ἦταν συνή-
θως καὶ διδιοκτήτης τοῦ μαγαζιοῦ — ἀνάλαβε μόνος του τὴν κατεργασία τῶν ξύ-
λων. Τὰ κόβει στὴν ἡλεκτρικὴ πλάνη την ἡλεκτρικὴ στρογγυλεύει τὰ κεφά-
λια τῶν ποδιῶν στὴν ἡλεκτρικὴ στρογγυλεύει τὰ κεφάλια τῶν ποδιῶν στὴν
ἡλεκτρικὴ πλάνη καὶ στὸν ἡλεκτρικὸ γυαλό - χαρακτηριστικὸν τοῦ μαγαζιοῦ.

2. ΜΟΝΤΑΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΑΡΕΚΛΑΣ

Ἡ πρώτη φάση τῆς δουλειᾶς τοῦ μονταδόρου εἶναι τὸ σημάδιον.
Ξεχωρίζει τὰ ξύλα κατὰ εἶδος (πόδια, πλάτες κλπ.) κι ἀρχίζει πάνω στὸν μπάγκο
του νὰ σημαδεύει τὰ πόδια, στὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ τρυπηθοῦν, μὲ εἰ-
δικὲς φόρμες, ὥστε οἱ ἀποστάσεις νὰ εἶναι σταθερές.

Αναλυτικότερα, τὸ σημάδεμα γίνεται ὡς ἔξῆς: Ὁ τεχνίτης παίρνει ἔνα ζευγάρι πόδια μὲ τὴν ἴδια περίπου ἀπόχρωση, γιὰ λόγους αἰσθητικῆς, καὶ τὰ τοποθετεῖ ἐφαπτόμενα ἀνάμεσα στὰ τρία στηρίγματα τῆς ἐπιφάνειας τοῦ μπάγκου. σὲ ἀντίθετη φορὰ τὸ ἔνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ γίνεται σωστὸ τὸ ταίριασμα. Μὲ μιὰ ξύλινη σφήνα τὰ στερεώνει κι ἔτσι ἡ δουλειά του γίνεται σταθερά.

Σήμερα τὸ τρύπημα τῶν ποδιῶν γίνεται στὸ ἡ λ ε κ τ ρ ι κ ḥ τ ρ υ π ḥ ν i, ἀπλὰ κι εὔκολα. Πρὶν δικαίως γενικευτεῖ ἡ χρήση του, δι μονταδόρος ἔπρεπε νὰ κοπιάσει πολὺ σ' αὐτὴ τὴν φάση τῆς δουλειᾶς του.

Βασικὸ ἔργαλεῖο γιὰ τὸ τρύπημα ἥταν ὁ δρόπανος. Ἐπρεπε νὰ γίνουν δυὸ εἰδῶν τρύπες, μακρόστενες, γιὰ νὰ δέχονται τὶς πλάτες. τὰ μπλαζόνια καὶ τὶς φασέτες, καὶ στρογγυλές, γιὰ τὰ κάγκελα, τὰ καγκελάκια, τὰ γουλόμπουρα. Γιὰ τὶς μακρόστενες τρύπες διούλευε ὡς ἔξῆς: Στὸ ἥδη σημαδεμένο σημεῖο τοῦ ποδιοῦ ἔκανε μικρὲς στρογγυλές τρύπες, ἐφαπτόμενες σχεδὸν μεταξύ τους, μὲ τὸν δράπανο, στὸν δποῖο προσάρμοζε ἀτσάλινο τρυπάνι 9 χιλιοστῶν. Μὲ τὸ κοπίδιο ἔκοβε τὸ περιττὸ ξύλο καὶ τὸ ἀφαιροῦσε, καθαρίζοντας τὴν τρύπα μὲ τὴ σμίλα καὶ τὸ σκαρρό πέλο. Ὁταν τέλειωνε τὶς μακρόστενες, συνέχιζε κάνοντας τὶς στρογγυλές, καὶ πάλι μὲ τὸν δράπανο, ἀλλὰ προσαρμόζοντάς του τρυπάνι 18 χιλιοστῶν αὐτὴ τὴν φορά.

Μετὰ τὸ τρύπημα ἀκολουθεῖ τὸ ταίριασμα τῶν ἔξαρτημάτων μεταξύ τους. Ἀν κάποιο ἔξαρτημα δὲν ἐφαρμόζει καλὰ στὶς τρύπες τῶν ποδιῶν, δι μονταδόρος τὸ πελεκάει μὲ τὸ μαχαίρι καὶ τὸ σκαρπέλο. Τὸ μοντάρισμα, τὸ συνταίριασμα δηλαδή, γίνεται σὲ δυὸ φάσεις: Πρῶτα δι μαραγκὸς μοντάρει τὰ δυὸ μπροστινὰ πόδια στὴν μπροστινὴ μεξίνα, κι ἔπειτα τὰ δυὸ πίσω στὴν πισινὴ μεξίνα, τὰ ἐνώνει δηλαδή μὲ τὰ ψαθόξυλα, τὰ μπλαζόνια, τὶς πλάτες. τὰ καγκελάκια κλπ. (Φωτ. 4 καὶ 5).

Γιὰ τὸ κόλλημα χρησιμοποιεῖ ψαρόκολλα ἢ κόλλα εύρωπαική. Ὁταν τελειώσει τὸ μερικὸ μοντάρισμα, ἀρχίζει τὸ γενικό, γίνεται δηλαδὴ τὸ δλο δέσιμο τῆς καρέκλας. Γιὰ νὰ δεθεῖ ἡ μπροστινὴ μεξίνα μὲ τὴν πίσω, χρησιμοποιοῦνται 4 κάγκελα καὶ 2 ψαθόξυλα.

Ἐπειτα ἀπ' δλ' αὐτά, ἡ καρέκλα εἶναι ἔτοιμη γιὰ ψάθωμα, δουλειὰ ἀποκλειστικὰ ἐκπαιδευμένης πλέχτρας. Ὁ καρεκλὰς φόρτωνε σὲ κάρρο τοὺς σκελετοὺς καὶ τοὺς ἔστελνε στὰ σπίτια τῶν γυναικῶν ἢ τὶς μετέφερε δι ἴδιος ἔκει (μὲ τὸ ποδήλατό του συνήθως, ἀν εἶχε). Καὶ δι ἴδιος φρόντιζε νὰ τὶς ξαναπάρει.

3. ΤΟ ΨΑΘΩΜΑ

Ἡ πλέχτρα ψαθώνει τὴν καρέκλα καθισμένη σὲ χαμηλὸ σκαμνάκι. Ὡς βοηθητικὰ ἔργαλεῖα στὴ δουλειά τῆς χρησιμοποιεῖ ἔνα κόκαλο παπούτσιων. ἔνα λεπτό, ξύλινο, μακρόστενο πήχυ, τὴν τσίτα, καὶ τὸ σούβλι. μικρό. Ξύλινο, σουβλερό ἀντικείμενο, ἢ, ἀντὶ γιὰ τὸ σουβλί. ἔνα ἀδράχτι.

Τὸ πλέξιμο ἀρχίζει μὲ στελέχη ψιλῆς ριζίνας, ἀπὸ τὴν πίσω ἀριστερὴ γωνία, ποὺ σχηματίζουν τὸ ἀριστερὸ μὲ τὸ πισινὸ ψαθόξυλο. Στὴ συνέχεια τὰ στελέχη — πάντοτε, βέβαια, ἔνα — τυλίγονται στὴν μπροστινὴ ἀριστερὴ γωνία, μετὰ στὴν μπροστινὴ δεξιά, στὴν πίσω ἀριστερὴ, καὶ ὑστερα γίνεται πάλι τὸ ἴδιο, γύρω γύρω. (Σχ. 16α).

Ἐτσι ἀρχίζει νὰ γεμίζει τὸ κενὸ πρῶτα στὶς γωνίες. Ἡ πλέχτρα τὶς διακοπεῖ μὲ πράσινες ρίγες, στελέχη βριζάλας δηλαδή, ποὺ σχίζει κατὰ μῆκος μὲ τὸ

νύχι της και τὰ τυλίγει σὲ στελέχη ψιλῆς φιζίνας. "Άλλοτε οἱ φάθες γίνονταιν σὲ πράσινο φόντο, δηλαδὴ μὲ δριζάλα τυλιγμένη στὴ φιζίνα — μὲ κεντήματα ἀσπρογῆς ψιλῆς φιζίνας στὶς γωνίες (τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅ, τι γίνεται σήμερα). Σήμερα ή ἔλλειψη τῆς δριζάλας ἀναγκάζει τὶς πλέχτρες νὰ πλέκουν τὸ φόντο ἀσπρο (φιζίνα) καὶ τὸ κέντημα πράσινο (δριζάλα). (Σχ. 16β, 16γ).

Μὲ τὴν τσίτα πετυχαίνουν νὰ ἐφαρμόζουν καλὸς τὰ κλωνιὰ τῆς φιζίνας τὸ ἔνα πλάι στὸ ἄλλο, ὥστε τὸ πλέξιμο νὰ γίνεται σφιχτά, γιὰ νὰ μὴν «κάτσει» ή καρέκλα ὑστερα ἀπὸ τὴν συνεχὴ χρήση της (νὰ μὴ χαλαρώσει δηλαδὴ ή φάθα).

"Οταν τελειώσουν οἱ τέσσερις γωνίες, πλέκεται ὁ «σταυρὸς» τῆς καρέκλας, ή κεντρικὴ δηλαδὴ περιοχή. Ό σταυρὸς πλέκεται μὲ φιζίνα φαρδιὰ τυλιγμένη σὲ στενή, κι ἔτσι ή ἐπιφάνεια γεμίζει. Τελειώνοντας τὸ πλέξιμο, γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν καλύτερα τὰ κλωνιά, χρησιμοποιοῦν τὸ σουβλὶ ἢ τὸ ἀδράχτι, ποὺ καθὼς μπήγεται στὴν δπὴ ποὺ σχηματίζεται στὸ κέντρο ἀκριβῶς τῆς φάθας, πιέζει καὶ σφίγγει ἀπόλυτα τὴν πλέξη. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ «στρώνουν», δηλαδὴ τακτοποιοῦν ὁριστικά, τὰ κλωνιὰ μὲ τὸ κόκαλο τῶν παπουτσιῶν, διορθώνοντας τὶς τελευταῖς ἀτέλειες.

"Τσερα ἀναποδογυρίζουν τὴν καρέκλα καὶ παραγεμίζουν τὸ ἐσωτερικὸ τῆς φάθας, ἀπὸ τὴν κάτω ἐπιφάνεια, μὲ ἄχρηστα, ξερὰ χόρτα, γιὰ νὰ φουσκώσει ή φάθα καὶ νὰ φαίνεται ή πλέξη πιὸ στρωτή. Τέλος, μὲ ἔνα ψαλίδι κόθουν τὶς ἀντιαισθητικὲς ἀκρες τῶν χόρτων ποὺ προεξέχουν. "Ετσι τελειώνει ή διαδικασία τοῦ φαθώματος.

Τὸ φαθώμα μιᾶς καρέκλας ἀπαιτεῖ περίπου δυὸ - δυόμισυ ὕρες γιὰ νὰ ὅλοκληρωθεῖ, ἢ καὶ τρεῖς πολλὲς φορές, ἀνάλογα μὲ τὴν πείρα, τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν ἴκανότητα τῆς πλέχτρας. Γι' αὐτὸ ή παραγωγὴ μιᾶς πλέχτρας ποὺ ἔπρεπε, ή πρέπει, ἐπιπλέον νὰ ἀσχοληθεῖ καὶ μὲ τὸ νοικοκυριό της — ἀφοῦ κάνει τὸ πλέξιμο στὸ σπίτι της χωρὶς καθορισμένο ὡράριο — δὲν ξεπερνᾶ τὶς τρεῖς καρέκλες τὴν μέρα συνήθως.

4. ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΗ

Μετὰ τὸ φαθώμα ή καρέκλα ξαναγυρίζει στὸν καρεκλά, ποὺ πρέπει νὰ τὴν καλλωπίσει, ἐπειδὴ τὸ ξύλο λερώνεται καὶ πρασινίζει ἀπὸ τὰ χόρτα. καθὼς τὴν φαθώνει ή πλέχτρα.

Μὲ τὴν ξύρα ὁ τεχνίτης (παλιώτερα ὁ κάλφας του) τὴν «ξύνει», τὴν καθαρίζει δηλαδή, ξεφλουδίζοντας ἐλαφρὰ τὰ λεκιασμένα μένη. "Τσερα τὴν «γυαλοχαγτίζει», μὲ ἄλλα λόγια λειαίνει τὶς ἐπιφάνειες τοῦ ξύλου, τρίβοντας πάνω τους μὲ τὴν παλάμη του γυαλόχαρτο, εἰδικὸ χαρτὶ ποὺ προιηθεύεται ἀπὸ τὸ ἐμπόριο σὲ φύλλα. Καρφώνει τὴν φασέτα καὶ τελειώνει λοιστράροντας τὶς ἐπιφάνειες μὲ πινέλο καὶ βερνίκι στὸ φυσικὸ χρῶμα τοῦ ξύλου. Ή καρέκλα εἶναι πιὰ ἔτοιμη.

Παλιότερα «περνοῦσαν» στὴν καρέκλα σύρματα, γιὰ νὰ εἶναι πιὸ στέρεη: τρυποῦσαν τὰ πόδια σὲ ἀπόσταση 20 ἑκ. κάτω ἀπὸ τὴν φάθα καὶ περνοῦσαν σὲ σχῆμα X λεπτές. συρμάτινες ράθδους. Σήμερα οἱ καρεκλοποιοὶ ἀποφεύγουν νὰ περνοῦν σύρματα, γιατὶ τὸ θεωροῦν περιττὸ κόπο καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνουν οἰκονομικὰ τοὺς πελάτες.

Ε. ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στὰ Γιάννινα ύπηρχαν ἑφτὰ ἢ δύτω καρεκλάδικα (ἢ καρεκλοποιεῖα). Τὸ προσωπικὸ κάθε μαγαζιοῦ ἀποτελοῦσαν ὁ μαχαιράς, ὁ μονταδόρος καὶ ὁ κάλφας ἢ οἱ καλφάδες, οἱ ὑπάλληλοι δηλαδή, δύο ἢ τρεῖς συνήθως. Ὁ μαχαιρὰς κατεργαζόταν τὰ ξύλα, ἐνῶ ὁ μονταδόρος τὰ συνταίριαζε, τὰ κολλοῦσε καὶ δλοκλήρωνε τὴ δομὴ τῆς καρέκλας. Συνήθως ὁ μονταδόρος ἦταν ὁ ἴδιοκτήτης τοῦ μαγαζιοῦ, ἐνῶ ὁ μαχαιρὰς ἦταν ὁ πρῶτος του ὑπάλληλος. Ἡ εἰδικότητα τοῦ μαχαιρᾶ μεταπολεμικὰ ἔξαφανίστηκε. Τὰ ἡλεκτρικὰ μηχανήματα, ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὸ ἔξης, ἔκαναν περιττὲς τὶς δικές του γνώσεις καὶ ἵκανότητες, ἀφοῦ ἦταν εὔκολο νὰ τὰ χειρίζεται ὁ ἴδιος ὁ μονταδόρος — ἴδιοκτήτης τοῦ μαγαζιοῦ καὶ ἀφεντικὸ — δίχως νὰ εἶναι πλέον ἀναγκασμένος νὰ προσλαμβάνει εἰδικὸν ὑπάλληλο. Οἱ καλφάδες ἦταν νεαρὰ παιδιά, ποὺ προσλαμβάνονταν γιὰ νὰ μάθουν τὴν τέχνη, συμμετεῖχαν στὶς βοηθητικὲς ἐργασίες, ἀμείβονταν γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους καὶ (ἀπὸ τὸ 1936 καὶ μετὰ) ἀσφαλίζονταν ἀπὸ τὸν ἐργοδότη τους στὸ "Ιδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων. Σήμερα κανένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς καρεκλάδες ποὺ ἀπόμειναν δὲν ἔχει κάλφα. Οἱ νέοι δέν δείχνουν κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καρεκλοποιοῦ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἀποδοτικὰ ἐπαγγέλματα τοῦ ὑδραυλικοῦ καὶ τοῦ ἡλεκτρολόγου, ποὺ εύνοοῦνται ἀπὸ τὸν παρατηρούμενο οἰκοδομικὸ δργασμό.

Κάθε καρεκλὰς ἀπασχολοῦσε τέσσερις ἢ πέντε πλέχτρες, ἀνάλογα μὲ τὶς παραγγελίες ποὺ εἶχε, τὶς ἀνάγκες τοῦ μαγαζιοῦ καὶ τὶς δυνατότητές του γιὰ παραγωγὴ. Οἱ γυναῖκες ποὺ ψάθωναν — καὶ ὅσες σήμερα ψάθώνονται — ἦταν ἐκπαιδευμένες σ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἀπὸ τὶς μητέρες τους ἢ συγγενεῖς ἢ γειτόνισσές τους. Τὸ ψάθωμα εἶναι δύσκολο, κουραστικὸ καὶ βρύωμακο. Δύσκολο, γιατὶ ἀπαιτεῖ ἴδιαίτερη ἐπιδεξιότητα καὶ προσοχὴ, γιὰ νὰ μὴν πληγώνονται τὰ χέρια τῆς πλέχτρας· κουραστικό, γιατὶ καθηλώνει τὴ γυναικά σὲ ἔνα σκαμνάκι γιὰ ὥρες. ὑποχρεώνοντάς την νὰ κάνει τὶς ἴδιες διαρκῶς κινήσεις· βρύωμακο, γιατὶ βάφει τὰ χέρια καὶ ἐπιπλέον τὰ κάνει ἄγρια καὶ σκληρά. Ἡ ἀπασχόληση εἶναι πολύωρη, μὲ ἀντάλλαγμα ἔνα μεροκάματο ἀπλῶς ὑποφερτό, ἐπειδὴ ἡ παραγωγὴ τῆς πλέχτρας δὲν εἶναι ἴδιαίτερα μεγάλη. Ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἀνευχόταν προπολεμικὰ στὸ 1)6 καὶ σήμερα στὸ 1)4 περίπου τῆς συνολικῆς τιμῆς τῆς κάθε καρέκλας. Σήμερα λ.χ., ποὺ ἡ καρέκλα μὲ τρεῖς πλάτες πουλιέται 600 δρχ., ἡ πλέχτρα πληρώνεται γιὰ τὸ ψάθωμα 150 δρχ. Οἱ πληρωμὲς γίνονται συνήθως στὸ τέλος τῆς ἑβδομάδας.

Οἱ περισσότερες πλέχτρες τῶν Γιαννίνων ἔμεναν στὴ «Μάντρα», μιὰ γειτονιὰ τῆς περιοχῆς τῆς Καλούτσιανης. Ἡ ἔλλειψη ἐπαρχῶν οἰκονομικῶν μέσων καὶ τὸ κλειστὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, ποὺ δὲν εύνοοῦσε τὶς ἔξωσπιτικὲς ἐργασίες γιὰ τὶς γυναῖκες, τὶς ὧδιοῦσαν νὰ δουλεύουν μέσω στὰ σπίτια τους γιὰ τὸ μεροκάματο. Ἡ ἀπόφαση τῆς μιᾶς παρακίνησε τὴν ἄλλη, καὶ κάποια στιγμὴ ἡ γειτονιὰ γέμισε πλέχτρες, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους μάθαιναν τὴν τέχνη στὶς θυγατέρες τους. Ἔτσι ἡ παράδοση συνεχίστηκε ὡς τὶς μέρες μας. Ψάθινες καρέκλες ἐπλεκαν ἐπίσης γυναι-

κες στὸ νησὶ τῆς λίμνης γιὰ τοὺς ἵδιους λόγους, ἀλλὰ καὶ γιατὶ τοὺς ἥταν πολὺ εὔκολο νὰ προμηθεύονται τὴ φιζίνα, ποὺ φυτρώνει στὶς ἄκρες τοῦ νησιοῦ. Στὸ ἐπάγγελμα οἱ γυναικες ἔμπαιναν πολὺ νέες. συχνὰ δεκατετράχρονες, καὶ τὸ ἐγκατέλειπαν σὲ προχωρημένα γηρατειά, ὅταν οἱ μειωμένες σωματικές τους δυνάμεις δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν πιὰ νὰ τὸ συνεχίσουν. Ἡ πιὸ ἡλικιωμένη πλέχτρα σήμερα εἶναι ἡ κ. Φωτεινὴ Βαφειάδου, 75 χρονῶν, ἀπὸ τὸ Νησί, ποὺ ἔξακολουθεῖ νὰ ψαθώνει, ἀν καὶ μὲ κάπως ἀργὸ δυθμό. Ἡ νεώτερη, ἡ κ. Νινὴ Παχῆ, εἶναι 43 χρονῶν. Οἱ νέες κοπέλες, τώρα ποὺ τὰ ἥθη ἀλλαξαν καὶ μποροῦν ἐλεύθερα νὰ διαλέγουν τὸ ἐπάγγελμά τους, οὔτε κὰν ἐπιχειροῦν νὰ μάθουν τὴν τέχνη τῆς ψάθας. Στρέφονται σὲ ἐπαγγέλματα πιὸ ἔκοποαστα, πιὸ ἐπικερδὴ καὶ ὀπωσδήποτε πιὸ κοινωνικά, ἔξω ἀπὸ τὸν κλειστὸ κόσμο τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς γειτονιᾶς.

Μὲ τὶς ψάθινες καρέκλες ἀσχολοῦνταν καὶ οἱ γύφτοι (κι ὅχι μόνο στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας). Γυνοῦσαν στὶς γειτονιές τῆς πόλης καὶ στὰ γύρω χωριά καὶ ἐπισκεύαζαν τὶς χαλασμένες καρέκλες σπιτιῶν καὶ καφενείων, ἐπιπλαία ώστόσο, δίχως φροντίδα καὶ εὐθύνη. Ἡ δουλειά τους, ποὺ τὴν περιόριζαν σὲ ἐπιμανειακὴ ἐπιδιόρθωση καὶ πρόχειρο ψάθωμα μὲ ψαθὶ δεύτερης ποιότητας, τὸ παπίρι, εἶχε πρόσκαιρα ἀποτελέσματα. Σήμερα πολὺ λίγοι γύφτοι ἀσχολοῦνται μὲ τὶς καρέκλες. Τὸ ἐμπόριο εἶναι ἡ πιὸ προσφιλὴς δραστηριότητά τους.

Τὰ πράγματα λοιπὸν ἀλλαξαν. Μολονότι τὰ ἡλεκτρικὰ μηχανήματα συντελοῦν στὴν αὐξημένη παραγωγή, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καρεκλοποιοῦ βρίσκεται στὴ δύση του. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς καρεκλάδες ποὺ ἀπόμειναν στὰ Γιάννινα, δ ἔνας σὲ λίγο συνταξιοδοτεῖται καὶ τῶν ἀλλων δύο ἡ ἡλικία ἀποδεικνύει ὅτι στὸ ἐπάγγελμα δὲν ὑπάρχουν διάδοχοι. Κανένας ἄλλος ἄλλωστε δὲν δείχνει ἐνδιαφέρον.

Ἡ ἔλλειψη ὑπαλλήλων καὶ ἡ ἀπροθυμία τῶν γυναικῶν νὰ ψαθώνουν, ὑποχρέωσαν τὰ τελευταῖα δεκαπέντε χρόνια τοὺς καρεκλοποιοὺς νὰ πλέξουν καρέκλες μὲ συνθετικὰ (νάυλον) πολύχρωμα κορδόνια (ἀσπρα, μπλέ, κόκκινα, κίτρινα καὶ πράσινα), μόνοι τους ἡ μὲ τὴ βοήθεια συγγενικῶν προσώπων. Κατασκευάζουν ἐπίσης καρέκλες μὲ φορμάικα καί, μετὰ τὸ 1975, πλέκουν καρέκλες μὲ σχοινὶ ἀπὸ συνθετικὲς ἴνες σὲ χρῶμα γκρί. (Φωτ. 2β).

Ἐπιπλέον ἀγοράζουν ἀπὸ βιομηχανίες τῆς Ἀθήνας, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Πάτρας καρέκλες μεταλλικές, μὲ φορμάικα ἡ πλαστικὲς ἔδρες, γιὰ νὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ ἔξασφαλίσουν ἔνα καλὸ μεροκάματο.

Οἱ τιμὲς διαμορφώνονταν πάντα σύμφωνα μὲ τὶς αὐξομειώσεις τῶν τιμῶν τῶν ἀλλων εἰδῶν. Στὴ δεκαετία 1930—1940, μιὰ ψάθινη καρέκλα κόστιζε γύρω στὶς 50—60 δρχ., ἀνάλογα πάντα μὲ τὴν ποιότητά της (πιὸ ἀκριβὲς ἥταν — καὶ εἶναι — οἱ καρέκλες μὲ τὰ στρογγυλὰ πόδια καὶ τὰ καγκελάκια). Στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς οἱ καρεκλάδες ἀντάλλασσαν συνήθως τὶς καρέκλες μὲ εἰδος. Π.χ. ἔδιναν μιὰ καρέκλα γιὰ δυὸ ὄκαδες σιτάρι. Ἐπειδὴ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ὁ λαός, ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ πιὸ ἀπαραίτητα, σπάνια ἀγόραζε καρέκλες, οἱ καρεκλάδες ἀναγκάζονταν νὰ φορτώνουν τὰ καθίσματα σὲ φορτηγὰ καὶ νὰ ταξιδεύουν. γιὰ νὰ τὰ πιούλησουν σὲ γειτονικὰ ἡ καὶ μακρινὰ χωριά — τοῦ κάμπου κυρίως τῆς "Αρτας, ποὺ ἥταν πλουσιότερα. Ἀπὸ τὸ 1955—1960 οἱ τιμὲς κυμάνθηκαν ἀνάμεσα στὶς 45—80 δρχ. Στὴ δεκαετία 1960—1970 κόστιζαν ἀπὸ 60—100 δρχ. Μετὰ τὸ 1970 οἱ τιμὲς αὐξάνονται συνεχῶς χρόνο μὲ τὸ χρόνο. ἀκολουθώντας φυσικὰ τὶς ἀνατιμήσεις τῶν ἀλλων εἰδῶν. Σήμερα οἱ ψάθινες καρέκλες κοστίζουν περίπου 600 δρχ. ἡ μία.

Πρέπει ώστόσο νὰ σημειώσουμε, ὅτι οἱ τιμὲς δὲν εἶναι ποτὲ ἀπόλυτα σταθερές. Ὁ κάθε καρεκλοποιὸς τὶς δρῖζει μόνος του. Ἐνάλογα μὲ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀξία τῶν ὑλικῶν ποὺ χρησιμοποιεῖ καὶ μὲ τὴν ἐκτίμηση ποὺ κάνει ὁ Ἰδιος τοῦ κόπου του. Ὁπωσδήποτε οἱ διαφορὲς τῶν τιμῶν ἀπὸ μαγαζὶ σὲ μαγαζὶ δὲν εἶναι σημαντικές, κυμαίνονται πάντα σὲ πλαισία λογικά, σὰν νὰ ὑπάρχει μιὰ σιωπηρὴ συμφωνία ἀνάμεσα στοὺς καρεκλάδες.

ΚΑΡΕΚΛΟΠΟΙΟΙ ΚΑΙ ΠΛΕΧΤΡΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Καρεκλοποιοί ώς τό 1978

'Ανδρέας 'Ανδρέου, Φάνης 'Ανδρέου, 'Απόστολος Βαφειάδης, Γιωργος Βαφειάδης. Σπύρος Γκιζᾶς, Σωτήρης Λιούκας, 'Ανδρέας Μίχου. Λάκης Μπαταθέλης. Γιάννης Ναστόπουλος, Νίκος Παρουσιάδης. Κώστας Ραματᾶς. Βαγγέλης Φιτλέρας.

Καρεκλοποιοί σήμερα (1980)

'Ιωάννης Βρέλλης, Φίλιππος Κιτσόγλου. Βασίλης Λέκκας.

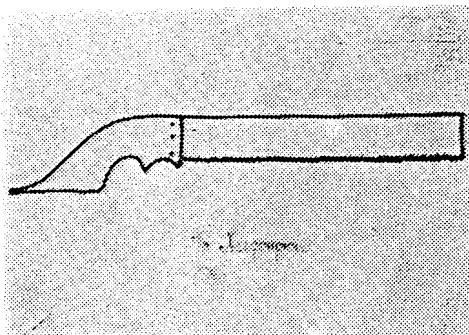
Παλιές πλέχτρες

Κατερίνα 'Αγγελάκη, Μαρίνα Αύγερη, Πολυξένη Βάγια, Λίτσα Γιάνναρη. Πόπη Γιάνναρη. Εύταλία Ζησοπούλου. Ρίνα Καμποσιώρη. 'Αντιγόνη Καρακάση. Βασιλική Καρακάση. Νικτάρη Καρακάση. Βασιλική Καραπέτσιου. *'Ελένη Κοζανίτη, Μαρίνα Λώλου, Νίκη Λώλου. Πολυξένη Λώλου. Τούλα Μπασογιάννη. Πανωραία Μπούνα. Γίτσα Νιάνιου. 'Αντριάνα Ντίνου. 'Αλεξάνδρα Παπαστεφάνου. Ρούσω Ροντογιάννη. 'Ελένη Τσατσάνη. Κούλα Τσατσάνη, Κωνσταντούλα Τσιγκίστρα, Ρίγκω Τσιγκίστρα κ.ἄ.

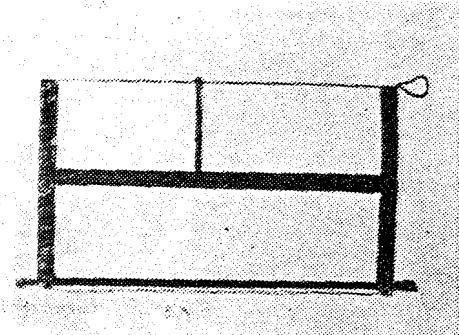
Πλέχτρες σήμερα (1980)

Φωτεινή Βαφειάδης. 'Αλεξάνδρα Κατσούρα. Καλλιρρόη Κιτσόγλου, Νινή Παχή.

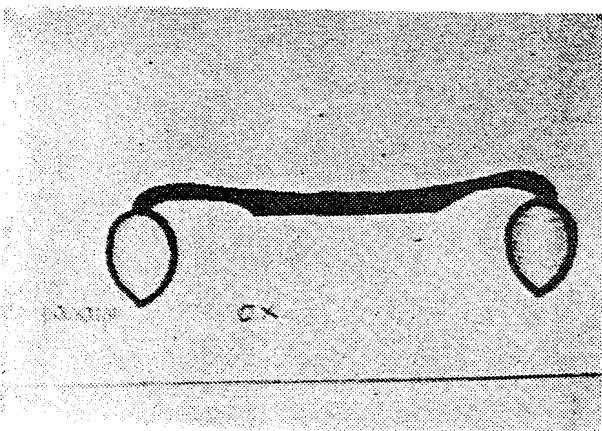
ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

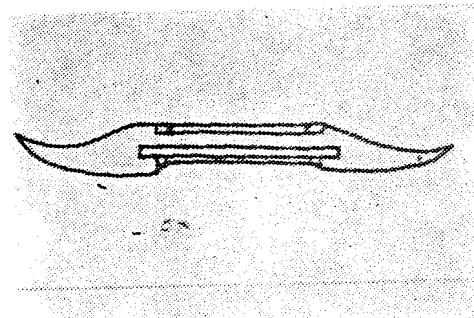
Σχ. 1: Τὸ χειροποίονο

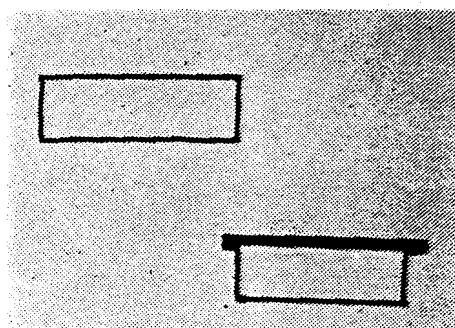
Σχ. 2: Τὸ μπρατσοποίονο ἢ μπρατσόλι

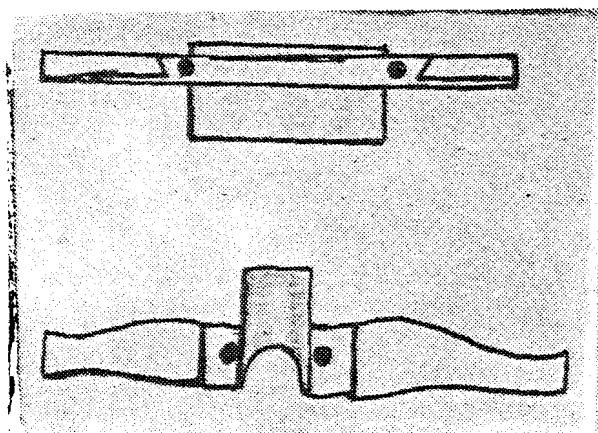
Σχ. 3: Τὸ μαχαίρι

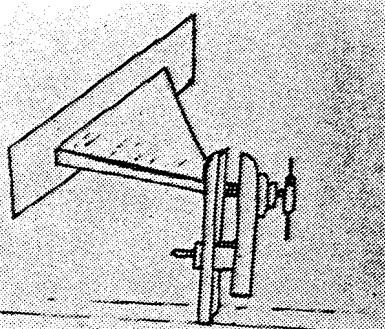
Σχ. 4: Τὸ παστράγκωνο ἢ στριφαρέτο

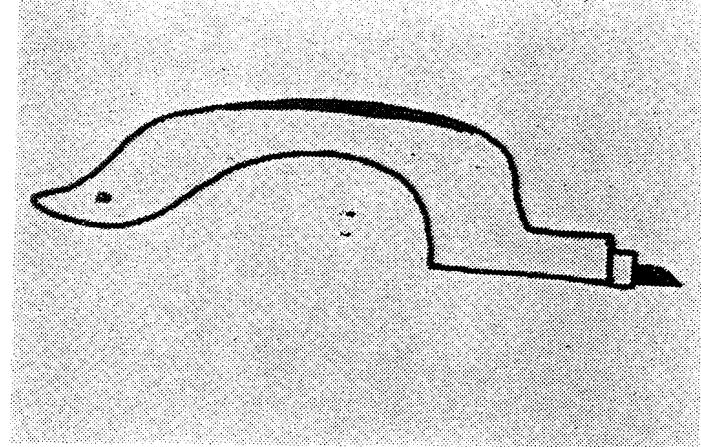
Σχ. 5: Ἡ ξύστρα ἀπλὴ καὶ σὲ
ξύλινη θήκη.

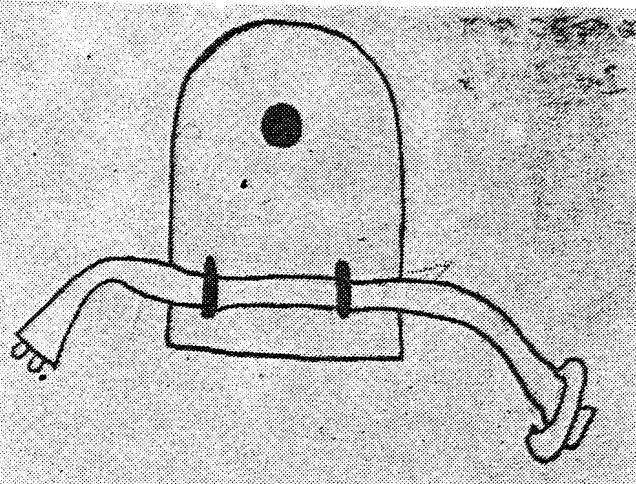
Σχ. 6: Ὁ ξυστρὸς μὲ ἐπίπεδη καὶ μὲ
καμπυλωτὴ λάμα.

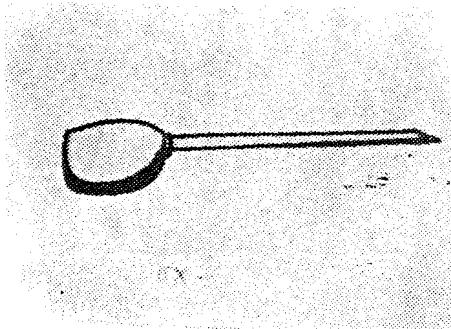
Σχ. 7: ἡ μέγγενη

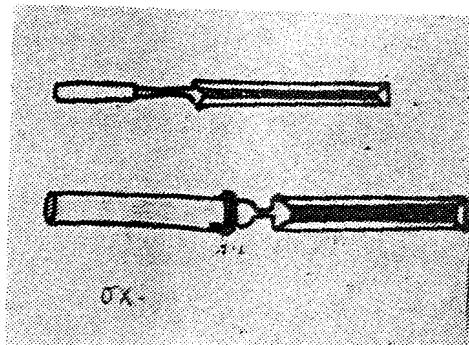
Σχ. 8: ὁ δράπανος

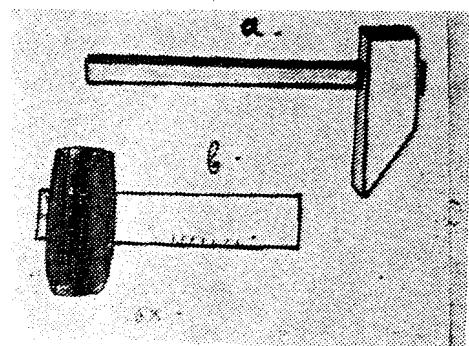
Σχ. 9: Τὸ ὑποστήθιο

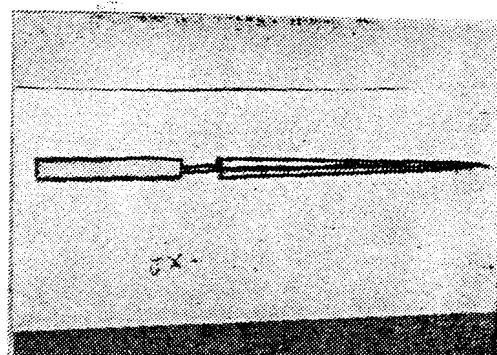
Σχ. 11: Ἡ σμίλα

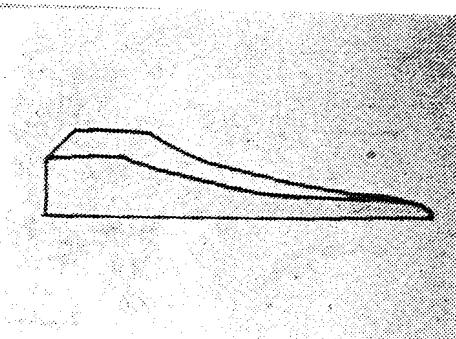
Σχ. 10: Τὸ σκαρπέλο σὲ μικρὸ καὶ μεγάλο μέγεθος.

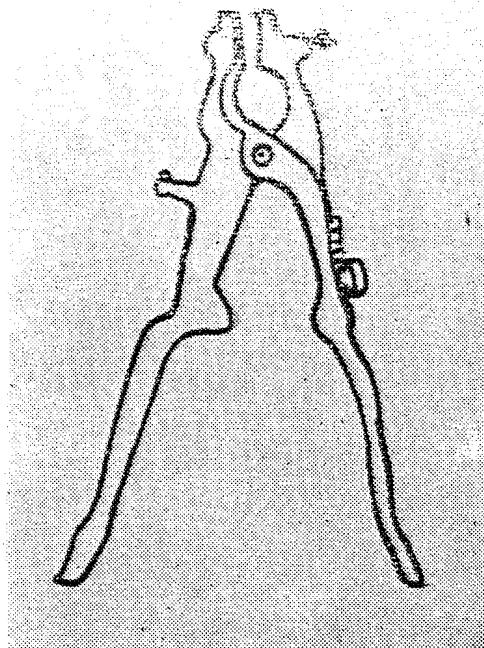
Σχ. 12α, 12β: Τὸ μικρὸ σφυρὶ καὶ ἡ «βαριά».

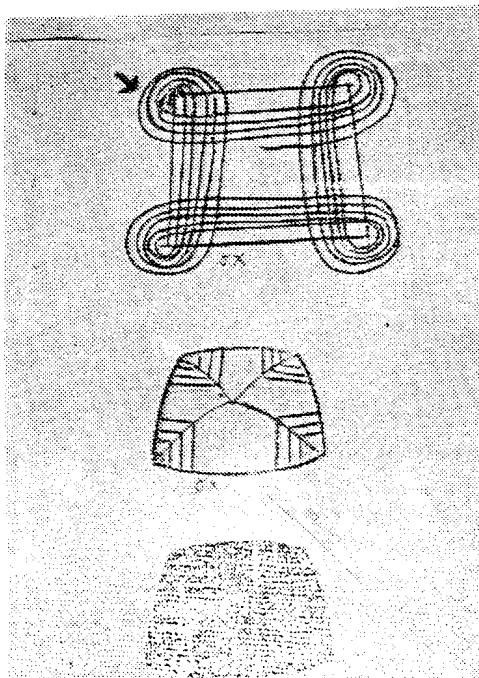
Σχ. 14: Ἡ λίμα ἢ τὸ τριάχονο

Σχ. 13: Ἡ σφήνα

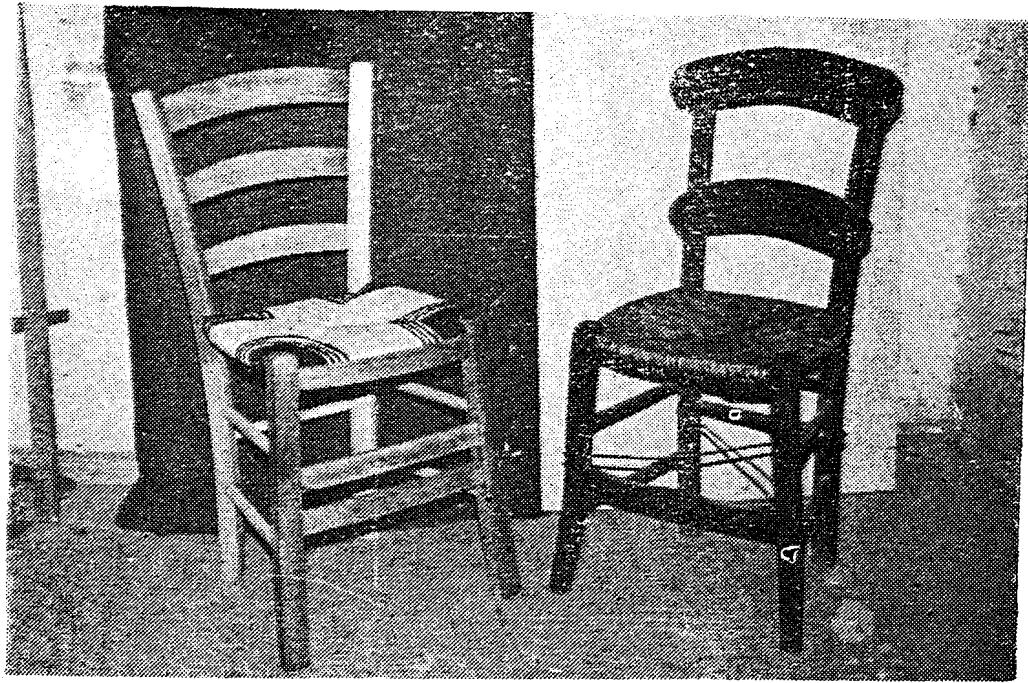
Σχ. 15: 'Ο τσιαπρακολόγος

Σχ. 16 α: 'Ο τρόπος τοῦ πλεξίματος.

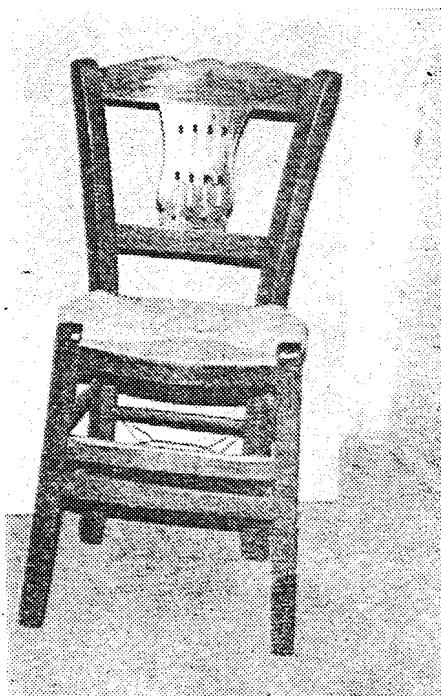
Σχ. 16 β: 'Η ψάθια σήμερα.

Σχ. 16 γ: 'Η ψάθια ἄλλοτε.

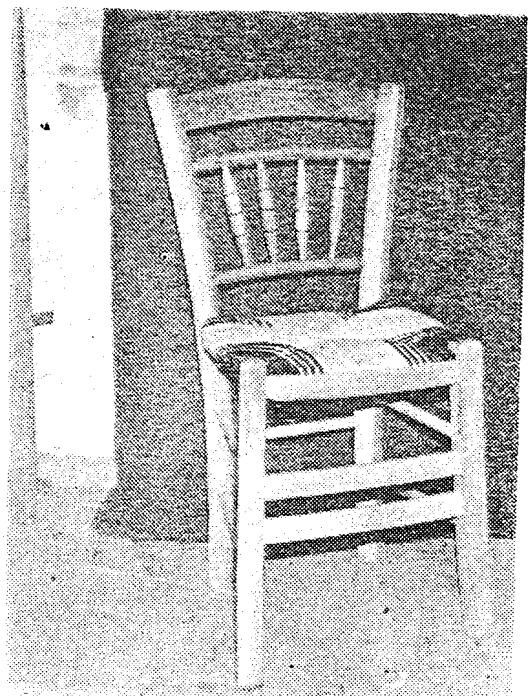

Φωτ. 1α: Καρέκλα περαστή μὲ τρεῖς πλάτες.

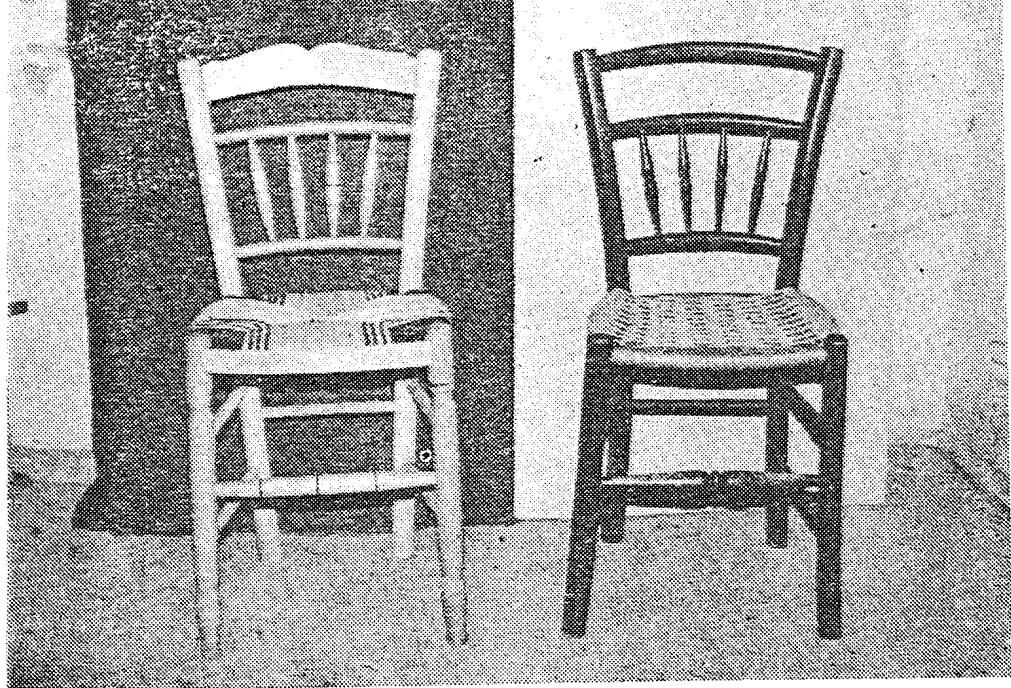
Φωτ. 1β: Καρέκλα καρφωτή.

Φωτ. 1 γ: Καρέκλα «βεντάλια»

Φωτ. 1 δ: Καρέκλαι μὲ τετράγωνα πόδια
καὶ καγκελάκια.

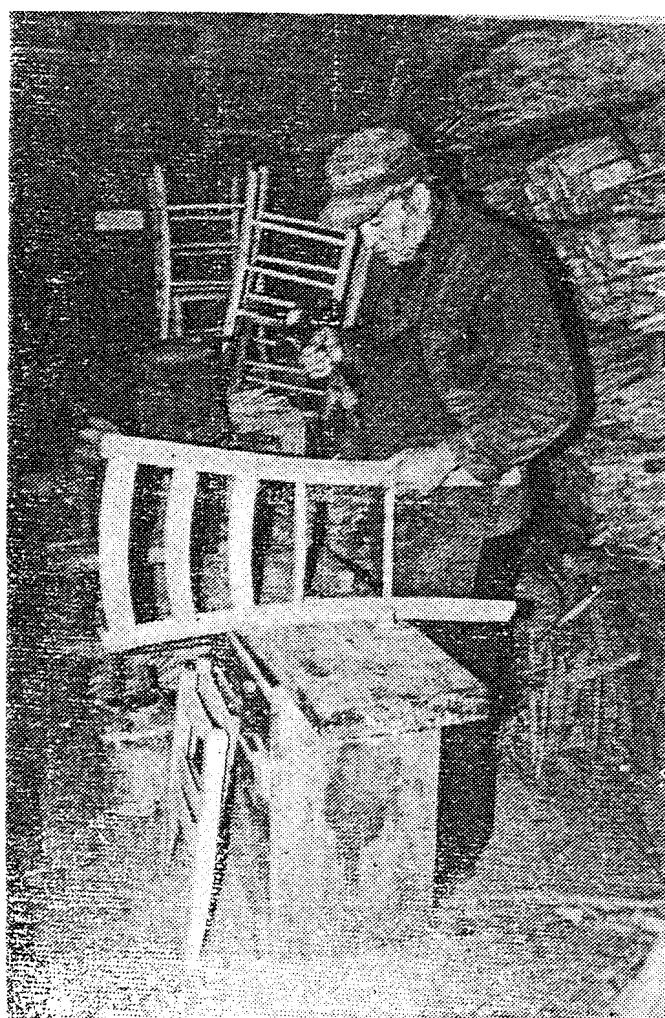
Φωτ. 2α, 2β: Καρέκλες μὲ στρόγγυλα πόδια.

Φωτ. 3: Κατεργασία ἐξαιρτημάτων
στὴ μέγγενη.

Φωτ. 4: Μοντάρισμα της πισινής
μεξίνιας στὸν μπάγκο.

Φωτ. 5: Μοντάρισμα της πισινής
μεξίνιας στὸν μπάγκο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σελ.	3
Εἰσαγωγή	»	5
A. Ἡ ψάθινη καρέκλα καὶ τὰ ἔξαρτήματά της	»	7
1. Ἡ καρέκλα μὲ τὰ τετράγωνα πόδια	»	7
2. Ἡ καρέκλα μὲ τὰ στρογγυλὰ πόδια	»	8
B. Τὰ ύλικὰ τῆς δουλειᾶς	»	9
1. Τὰ ξύλα	»	9
2. Τὸ ψαθή	»	9
3. Ἡ κόλλα	»	10
C. Τὰ ἔργαλεῖα τοῦ καρεκλοποιοῦ	»	12
D. Ἡ κατασκευὴ τῆς καρέκλας	»	16
1. Ἡ κατεργασία τῶν ἔξαρτημάτων	»	16
2. Τὸ μοντάρισμα τῆς καρέκλας	»	16
3. Τὸ ψάθωμα	»	17
4. Τελευταία φάση	»	18
E. Ἐπιλογικὲς παρατηρήσεις	»	19
ΣΤ. Καρεκλοποιοὶ καὶ πλέχτρες στὰ Γιάννινα	»	22
Σχέδια καὶ φωτογραφίες	»	23
Περιεχόμενα	»	31